

ROZHOVORY A MATERIÁLY / INTERVIEWS AND ARTICLES

**JUDr. PhDr. Karel Vaš. Vybrané části z životního příběhu/
JUDr. PhDr. Karel Vaš. Selected parts of Biographical
Story⁷²**

Martina Pížlová

Abstrakt

Příspěvek obsahuje část autorizovaného rozhovoru s JUDr. PhDr. Karlem Vašem (*1916, +2012). Ten ve svém vyprávění vzpomíná na dobu studií, politickou práci v KSC, na útěk z rodného Užhorodu na počátku okupace maďarskými vojsky v roce 1939, emigraci do SSSR, uvěznění v gulagu, ale i na vstup do československé jednotky na území SSSR. Karel Vaš ve svém životopisném příběhu popisuje i průběh jednoho z prvních soudních procesů po únoru 1948, v němž se jako vyšetřující prokurátor podílel na procesu s gen. Heliidorem Píkou.

Abstract

This contribution contents part of authorized interwiev with Mr Karel Vaš (*1916, +2012). He thinks back to his studies, his political work in the Communist Party, his escape from his native town Uzhgorod at the beginning of Hungarian Army

⁷² Tento text vznikl v rámci řešení projektu Specifického vysokoškolského výzkumu č. 261705 „Kulturní a sociální vzorce v moderní středoevropské historii“.

occupation in 1939, imprisonment in Gulag, his entering the Czechoslovak troop in the USSR. Karel Vaš describes in his biographical story course of events in one of the first trials after the February 1948 in which he took part as a prosecuting attorney in Heliodor Píka's case.

Klíčová slova: Karel Vaš, 2. světová válka, Obranné zpravodajství, gen. Heliodor Píka

Key words: Karel Vaš, World War II, counterintelligence OBZ, general Heliodor Píka

Příspěvek obsahuje část autorizovaného rozhovoru s JUDr. PhDr. Karlem Vašem, jehož jméno je spojováno především s procesem s gen. Heliodorem Píkou, v němž dr. Vaš sehrál roli vyšetřujícího prokurátora. Samotný rozhovor byl realizován pomocí metody orální historie a narativního dotazování. Rozhovor původně vznikl jako příloha mé diplomové práce (JUDr. PhDr. Karel Vaš, k otázkám procesu s gen. Heliodorem Píkou). Vzhledem k okolnostem, které provázely mého narátora v roce 2011, kdy tehdejší ministr spravedlnosti „*podal k Nejvyššímu soudu stížnost proti rozhodnutí vrchního soudu, podle kterého je justiční vražda generála Heliodora Píky promlčená*“⁷³, jsem se však rozhodla diplomovou práci zneveřejnit.

S mým narátorem jsem byla v kontaktu od listopadu roku 2009 do března 2010 a pak i několik dalších měsíců, kdy jsme se k jednotlivým částem rozhovoru vraceli a vyjasňoval mi některé pasáže. Vzhledem k tomu, že mým cílem bylo zachytit více než jen popis průběhu zmiňovaného procesu, ale i biografii mého narátora,

⁷³ http://zpravy.idnes.cz/prokurator-vas-je-na-svobode-protipravne-stezuje-si-pospisl-u-soudu-1ky-/domaci.aspx?c=A110721_210616_domaci_abr

docházela jsem k dr. Vašovi spíš jako návštěva s diktafonem. Zajímal mne jeho životní příběh. Již v úvodu spolupráce mne upozorňoval, že v některých případech nebude zacházet do podrobností a varoval, že pokud se někde zmíním, že píšu o něm, „mé akcie budou klesat“.

Dne 8. 12. 2012 dr. K. Vaš zemřel, bylo mu 96 let. Za svůj život prožil mnoho a já bych nyní ráda uveřejnila alespoň část jeho životního příběhu. V průběhu natáčení rozhovorů jsem se jej snažila nekonfrontovat s dokumenty z archivů ani tisku. Možná proto byl ochoten vyprávět a možná v tom spočívá síla orální historie – naslouchat bez hodnocení.

Můj narátor hovořil o svém mládí, studiích, činnosti za okupace, překročení hranic a věznění v gulagu. Dále by se jeho vyprávění dalo rozdělit do období v průběhu 2. světové války a jeho činnosti na frontě, sděloval též podrobnosti z období po roce 1945 jako například zakládání Obranného zpravodajství, spolupráce s Bedřichem Reicinem. Hovořil také o procesu s gen. Heliidorem Píkou. K tomuto tématu se velmi často vracel i při pozdějších natáčeních. Kromě jiného se také zmiňoval o svém věznění v 50. letech a pozdější rehabilitaci. Určitou část rozhovoru jsme věnovali jeho činnosti v roce 1968 a životu po roce 1989.

Z důvodu velkého rozsahu celého rozhovoru v tomto příspěvku uvedu pouze část životního příběhu K. Vaše. Soustředím se především na jeho vyprávění a děj do roku 1948 a také na roli K. Vaše v procesu s gen. Heliidorem Píkou.

„Je 1. 11. 2009, setkávám se s dr. Karlem Vašem v jednom z pražských domovů pro seniory. Dle svých slov zde žije pátým nebo šestým rokem. Můj narátor se narodil v roce 1916. Už rok narození napovídá, že jeho životní příběh bude velmi rozsáhlý.

Tehdy jsem šla na výše zmíněnou návštěvu najisto. V domově pro seniory jsem pracovala jako stážistka a později jako sociální pracovnice. Během výkonu mé profese jsme spolu nepřišli příliš často do styku. Pracovala jsem na oddělení pro klienty, kteří potřebovali vyšší ošetrovatelskou péči. Kontakt s dr. Vašem mi zprostředkovala bývalá kolegyně. Dodnes si pamatuji na říjnový den, kdy jsme se poprvé setkali. Dr. Vaš mne uvítal jako návštěvu, ale následně mne od mého projektu zrazoval. Argumentoval tím, že není příliš populární psát o jeho osobě. Přesně jsem

mu vylíčila můj záměr. Upřesnila jsem mu, že jeho vyprávění zachytím diktafonem. Přepisy nahrávek později uvidí a finální text bude autorizovat. Následně jsem předložila můj průkaz studenta. Dr. Vaš si pro sebe opsal některé údaje. Osobně to vnímám jako jeho ochranu. V minulosti se, jak sám říká, setkal s tím, že jej vyhledali různí historici, novináři a lidé, kteří zneužili jeho důvěry.

Všechny rozhovory probíhaly u dr. Vaše v jeho pokoji v domově pro seniory. Setkávali jsme se poměrně pravidelně. Někdy se stalo, že jsem ani nezapínala diktafon, naše hovory se ubíraly jiným směrem. Vzhledem k jeho životu a životnímu příběhu, který prožil, obdivuji jeho paměť a vyjadřovací schopnosti.“⁷⁴

M.P. Dnes je 1. 11. 2009, nacházíme se ve vašem pokoji v domově pro seniory. V úvodu našeho rozhovoru bych se vás ráda zeptala na to, odkud pocházíte, jaká byla vaše rodina.

K.V. Narodil jsem se v roce 1916 na území Podkarpatské Rusi, na území Rakousko-Uherského státu, kdy Podkarpatská Rus byla součástí Uher, Maďarska. Pocházím z měšťácké rodiny. Žil jsem v Užhorodě. To bylo hlavní město Podkarpatské Rusi. Počet obyvatel byl 35 až 45 tisíc. V roce 1918 byla Podkarpatská Rus připojena k Československé republice.

M.P. Zmínil jste se o rodině. Jaké máte vzpomínky na vaše rodiče? Měl jste sourozence?

K.V. Otec byl advokát, matka v domácnosti. Můj otec byl měšťáckého původu a smýšlením byl maloměšťák. Ovšem na druhou stranu jsem měl výhodu v tom, že mi rodiče poskytovali relativně velkou volnost. Mohl jsem se volně vyvíjet a volně se rozvinout. Pokud jde o školy, chodil jsem do slovenské základní školy. Potom jsem

⁷⁴ Pižlová, M.: JUDr. PhDr. Karel Vaš, k otázkám procesu s gen. Heliodorem Píkou, Diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2011. Praha.

absolvoval české gymnázium a následně studoval vysokou školu na právnické fakultě v Praze. Byla to Česká vysoká škola.

Měl jsem štěstí v tom, že jsem na reálném gymnáziu měl možnost číst literaturu, která byla velmi hodnotná. Měli jsme žákovskou knihovnu, kterou řídil český profesor. On sám vyučoval literaturu a historii. Staral se o to, aby byl v knihovně dostatek hodnotné literatury. Poskytoval ji žákům. Já sám jsem z knihovny četl mnohé věci a mohu říct, že tam jsem se seznámil s mnoha pokrokovými spisovateli. Nejenom českými z té doby, ale byly tam překlady celé světové literatury. Nejraději jsem četl českou literaturu. Ze zahraniční to byly překlady francouzských a ruských realistů. Ty jsem měl nejradši. Mohu říct, že mě studium na reálném gymnáziu, zejména četba té hodnotné literatury, dala moc do života. Vyvíjel jsem se právě v jejím důsledku.

M.P. Jaký jste byl student a jak jste vycházel se svými spolužáky?

K.V. Je třeba říct, že jsem vyrostl v prostředí, které bylo velmi různorodé. Obyvatelstvo bylo složeno z různých národností. Bylo rusínské, maďarské, židovské a slovenské. Mluvím o prostředí, které bylo národnostně velmi pestré, ovšem mělo jedno specifikum. A to, že se nerozdělovalo žádnými náboženskými nebo národnostními rozdíly. Existoval, abych tak řekl, slabý nacionalismus. Snášenlivost mezi obyvatelstvem různých národností byla taková, že k nějakým velkým rozporům nedocházelo.

Ještě jsem zapomněl na fakt, že od roku 1918 přibyla další složka, česká. Přitom je zajímavé, že v důsledku té skutečnosti, každý místní člověk ovládal několik jazyků. Každý dovedl hovořit alespoň dvěma jazyky.

M.P. Jaké jsou vzpomínky na vaše rodiče?

K.V. Otec byl advokát. Klientelu měl z řad místního obyvatelstva. Byly to buď rusínští nebo maďarští rolníci a obchodníci. Prostě zastupoval maloroľníky, živnostníky, dělníky a tak dál. Nebyl mezi nimi žádný rozdíl. Jak jsem říkal, každý znal několik jazyků. Situace byla taková, že na jihu Podkarpatské Rusi převládal maďarský živel. Zhruba severní polovina Podkarpatské Rusi byla obývána Rusíny.

Postupně tam přišla v roce 1918 další, česká složka. Samotný Užhorod byl umístěn v západní části Podkarpatské Rusi. Pokud budu hovořit o úřadech, na místních úřadech byli Rusíni, Maďaři, Slováci i Češi. Nebyly zde nějaké národnostní rozpory ani třecí plochy. Jiná věc byly rozdíly ideologické. Možná i trochu náboženské, ale tolerovali se. Tolerance byla mimořádná.

M.P. Vzpomínal jste na otce, jaké jsou vaše vzpomínky na matku?

K.V. Maminka byla dobrá, přirozeně. Oba byli jaksi maloměšťáci, smýšlením také. Ovšem jak jsem se zmínil, já jsem, v důsledku té pokrokové četby, zkrátka moje ideologická orientace se časem lišila. V tom směru jsem měl svobodu. V důsledku četby jsem se dostal až na hranici mezi smýšlením měšťáka a smýšlením pokrokovým, socialistickým. Četl jsem, intenzívně, hrozně moc jsem četl. Časem už mě zajímaly vážné společenské problémy. Dostal jsem se až k socialismu. K jiné ideologii než měšťácké, k jiné ideologii než měli moji rodiče.

M.P. Mohl jste s nimi diskutovat o vaší ideologii?

K.V. Ne. V rodině byla taková svoboda, že se politickými problémy nezabývala. Otec mě nijak nepřesvědčoval, nemohl a ani já jsem neměl zájem na tom, aby mě přesvědčoval. K nějaké výměně názorů nedocházelo. Já jsem v posledních letech na reálném gymnáziu byl mnohem dál než u měšťácké ideologie. Došel jsem k názoru, že ti, kteří bojují a hlásají nutnost společenských změn, ti, kteří mluví o spravedlivější společnosti, mluví o socialistické společnosti.

Už jako středoškolák jsem se dostal k pokrokovým komunistickým autorům. Stále víc a víc jsem věřil myšlenkám, které hlásaly nutnost společenských změn, nutnost vytvořit spravedlivější společnost, socialistickou, komunistickou společnost. Jako myslící člověk jsem se už jako gymnazista hlásil ke komunistickým myšlenkám. Dokonce jsem byl členem strany. Přirozeně, pokud jsem byl středoškolák, členství jsem musel tajit. Ovšem jakmile jsem odmaturoval, odešel z gymnázia, potom ta překážka zmizela. Mohl jsem se hlásit ke členství ve straně a mohl jsem politicky pracovat.

M.P. Měl jste sourozence?

K.V. Měl jsem sestru, ta byla vychovávána v měšťáckém prostředí. Tehdejší generace přemýšlela jinak. Dívky mé generace nebyly příliš vychovávány k tomu aby studovaly a dosáhly vyššího vzdělání. Jejich cílem bylo vdát se. Já jsem studoval na gymnáziu a vysokou školu právnickou. Sestra vystudovala na úrovni tehdejších škol určených dívkám.

M.P. Pane doktore, vrátím se k vaší rodině. Kde se poznali vaši rodiče?

K.V. Na to se nepamatuji a potom musím úplně chlapsky doznat, že jsem se po těch věcech nikdy nepídil. Víím o tom, že otec pocházel z Užhorodu nebo okolí. Matka pocházela, pokud vím a pokud se dobře pamatuji, odněkud z Brněnska. Přestěhovali se do severního Maďarska.

Ta situace tehdy byla jiná. V určitém směru neexistovaly hranice. Rakousko Uhersko byl obrovský stát různých národností. Teritoriálně bylo úžasně veliké. Nebylo to tedy tak, že by území bylo nějak ohraničené nebo uzavřené.

M.P. Vyrůstal jste v harmonické rodině?

K.V. Spíš bych teď rád pokračoval v tom směru, že jsem vyrůstal v harmonickém internacionálním prostředí. Národnostní, náboženské rozdíly nebyly takové, jak se později projevovalo. Tehdy ty rozdíly byly víceméně ideologické, materiální a finanční.

M.P. Jak se ty rozdíly projevovaly?

K.V. Bral bych to asi tak, že většinu rusínského obyvatelstva tvořili pracovníci. V Podkarpatské Rusi jižní část tvořila rovina, znamenalo to tedy, že tam byla úrodná půda. Na severní části byly hory a lesy. Většina Rusínů byli dřevorubci, lesní pracovníci. Měli sice políčko, ale to tvořilo výpomocný zdroj obživy. Na jižní části,

kde byla úrodná půda, tam byli většinou maďarští sedláci. Tím chci odpovědět na vaši otázku v čem byl rozdíl. Byly to majetkové a třídní rozdíly. Bylo to přirozené, rusínský lid, který pracoval v lesích si tolik nevydělal na bohatší, lepší a pohodlnější život než maďarský rolník. Půda a její vlastnictví, to vše umožnilo, že na tom byl lépe. Střední stav byl ve městech. Tam žili obchodníci, živnostníci, lékaři a tak dál. Ti na tom byli lépe. Obyvatelstvo bylo tedy rozvrstveno.

M.P. Hovořil jste o tom, že jste studoval vysokou školu v Praze. Jak vzpomínáte na Prahu a dobu vašeho studia?

K.V. Předně musím říct, že tehdy se studium hodně lišilo od dnešního. Na právech byly tři státnice. Znamená to, že se studium podle státnic dělilo na úseky. Já jsem vždy bydlel v Užhorodě. V Praze jsem býval vždy nějakou dobu před státnicemi.

M.P. Studoval jste tedy dálkově?

K.V. Ne, to nebylo dálkové studium. Jen jsem nechodil na přednášky. Přednášky nebyly povinné. Já jsem ovšem poctivě studoval a vždy před státnicemi jsem nějaký měsíc byl v Praze. Pokud jsem byl v Praze, chodil jsem do kulturních podniků a politicky jsem se vyvíjel a rostl. Hodně jsem chodil do divadel. Navštěvoval jsem Osvobozené divadlo, Divadlo E. F. Buriana, chodil do Národního divadla. Zajímala mne politika. Byl jsem členem Jednoty nemajetných a pokrokových studentů. Říká vám něco jméno Sinkule? Němci ho potom popravili.

M.P. Můžete mi o něm říct něco bližšího?

K.V. Sinkule byl student, pracoval jako ekonomický redaktor Rudého práva. Chodil na schůze Nemajetných a pokrokových studentů, kde jsem byl také členem. Potom byla, poněvadž jsem byl členem strany KSČ, KOSTUFRA. Komunistická studentská frakce.

Chodil jsem na přednášky, zajímala mne literatura. Pokud jde o pobyt v Praze, tehdy byla vysokoškolská mládež, v té době, to byl konec 20. a začátek 30. let, silně

politizována. Tehdy byla hodně silná složka vysokoškoláků. Studenti, to byl prostě politický boj. Tehdy byli ve studentském prostředí také silně zastoupeni čeští fašisté. Část studentstva byla silně fašizovaná. Velká část studentů byla také komunisticky orientována. Také jsem se zúčastňoval studentských akcí. Někdy se mezi sebou i mlátili. Další složkou byla ještě ta německá. Byli to němečtí studenti, synové „Sudeťáků“. V Praze na vysokých školách měli silnou pozici. V Praze byla Německá univerzita, tam chodili. Na české studentstvo měla značný vliv část českých politiků. Stříbrný, Kramář. Ti měli silnou pozici a pamatuji se, že jsem se jednou, dvakrát účastnil demonstrací. Stříbrný vlastnil noviny, Polední list, byli v Hyberské ulici. Měli tam redakci a tiskárnu. Jednou jsem se účastnil demonstrace proti Stříbrnému. Pamatuji se, že měli v té Hyberské ulici výkladní skříň. Šli jsme to vymlátit. Tehdy mě chytli policajti a šel jsem na čtrnáct dní sedět do Bartolomějské ulice. Představte si, že policie dokonce podala hlášení na vysokou školu. Byl jsem povolán a říkali mi, že toto se nesmí dělat a „příště vás potrestáme a vyhodíme“. Dostal jsem jen důtku. Co se týče studia, bydlel jsem doma, v Užhorodě. Vždy jsem udělal zkoušku a odjel z Prahy. Studoval jsem doma z knih, ze skript. Pokud bych měl hovořit o mém studiu, první státnici jsem udělal na trojku. Tehdy byla taková situace, že jsem rigorózní zkoušku mohl dělat jenom tehdy, když jsem dosáhl buď jedničky nebo jedna a půl. Když jsem udělal první státnici na trojku, mohl jsem zkoušku skládat až později. Byl jsem tedy z jedné látky dvakrát zkoušen. Druhou státnici se mi už podařilo udělat na dvojku, tak jsem mohl současně dělat rigorózní zkoušku. Třetí státnici už jsem měl na jedničku, mohl jsem tedy hned udělat rigorózní zkoušku a potom jsem se musel vrátit k materiálu pro první státnici. Zkoušky jsem dělal podle regulí a celkově to bylo velmi přísné. Poslední zkoušku jsem udělal v prosinci 1938, ale diplom jsem si převzal až v lednu 1939.

M.P. Hovořil jste o Praze, kde jste tu žil před zkouškami? Měl jste v Praze příbuzné?

K.V. Ne, já jsem tehdy byl v podnájmu. Bydleli jsme v jedné místnosti ve dvou nebo ve třech lidech. Vydělával jsem si peníze u otce. Pracoval jsem u něj v kanceláři a už tehdy jsem dělal politiku. Otcí to ale nesesedělo.

M.P. Měli jste rozpory?

K.V. Zpočátku reptal, ovšem já jsem výborně studoval, nemohl mi nic říct. Na první státnici jsem sice nebyl připraven, ale potom už jsem exceloval. Vystudoval jsem podle plánu. Byli tam i studenti, kteří museli zkoušky opakovat, byli to věční studenti, ale ti to mohli finančně vydržet. Já jsem neměl žádné výjimky, naopak. Na přednášky jsem chodil zpočátku, potom už jsem jezdil jen na zkoušky. Tehdy jsem se plně soustředil na studium. Studoval jsem denně ne osm, ale dvanáct nebo osmnáct hodin.

M.P. Kolik jste platil za podnájem?

K.V. Víte že na to se pamatuji, otec mi dával plat 600 korun. Z toho jsem musel platit byt, jídlo, studijní poplatky a tak dál. Byla skripta a za ty se platil poplatek. Tehdy byly v Praze takové obchody, nebo je prodávali i jednotlivci. Skripta si bylo možné koupit nebo půjčit. Za bydlení jsem platil 120 korun. Pamatuji se i na jídlo. Říká vám něco „Beránek“ ? V tom hotelu dole byl Automat na večeri a prodávali tam nejlacinější buřty v Praze. Jeden stál 45 haléřů. Takže když si člověk dal dva buřty, k tomu chléb a křen, vyšlo ho to na korunu čtyřicet.

M.P. Měl jste za dobu vašeho studia nějaké lásky? Říkal jste, že jste pracoval a studoval, mohu se zeptat i tady na to téma?

K.V. Něco vám řeknu, já jsem na to neměl čas. Ne že by se mi dívky nelíbily, na gymnáziu jsem se dokonce zamiloval do spolužačky, ale potom jsem se z toho dostal. Jinak nějakou zvláštní nebo vážnější známost jsem neměl. Neměl jsem na to čas. Hrozně moc jsem sportoval, pracoval a studoval, poctivě studoval. Ne, že bych proti tomu měl nějaké námitky, ale nějakou stálou známost jsem neměl. Později, až vám budu vyprávět dál, ono to bude mít rychlejší, možná zajímavější spád. Dopodrobna ale nepůjdu, nebo jen tam, kde je nutné abyste pochopila souvislosti. Rád bych se ještě vrátil k období, kdy jsem byl na střední škole. V době, kdy jsem studoval na gymnáziu, televize ještě neexistovala. Místo toho chodili lidé na přednášky.

M.P. Na jaká témata byly ty přednášky?

K.V. Lidé se setkávali, vyměňovali si názory. Okolí Užhorodu bylo velice krásné, lidé se tedy často, zejména o svátcích a o nedělích scházeli a pěstovali turistiku. Místo schůzování byla tedy turistika, lidé se setkávali, vyměňovali si názory, mluvili a tak dál. V té době i já jsem pěstoval turistiku. Vždy jsme chodili na výlety, v jejich rámci jsme vykládali o různých věcech, politizovali, hodnotili a tak dál. Bylo to místo úmorných schůzí, seznamovali jsme se tak.

M.P. Kdo vás koordinoval?

K.V. Nebylo to v rámci oddílu ani organizace. Prostě jsme se sešli, bylo nás někdy víc někdy méně. Známi se sešli a pěstovali kolektivně turistiku, bylo to bez nějaké organizace. Rád bych se ještě vrátil k období po maturitě. Jak jsem se zmiňoval, mohl jsem se veřejně a podle svého smýšlení politicky projevovat a pracovat. Pracoval jsem v rámci Svazu přátel SSSR a později ve Společnosti přátel demokratického Španělska. Ve Svazu přátel SSSR jsem byl jednak zakládajícím členem a později jednatelem pobočky v Užhorodě.

M.P. V kterém roce to bylo?

K.V. Maturoval jsem v roce 1934. To už se přesně nepamatuji, ale vím, že jsem 15. března 1939 kdy byla okupace Prahy, prožil v Praze. Pamatuji se na příchod německé armády. Stál jsem tehdy na Národní třídě a motorizované oddíly přicházely z Malé Strany přes Karlův Most přes Národní třídu. To byl tedy rok 1939. Jako jednatel Užhorodské pobočky Svazu přátel jsem dokonce kreslil plakáty o jednotlivých přednáškách, které naše pobočka organizovala. Později jsem zakládal další pobočky na Podkarpatské Rusi. A po vypuknutí občanské války ve Španělsku jsem zakládal a byl jednatelem Užhorodské pobočky Společnosti přátel demokratického Španělska. Plakáty, které jsem kreslil, jsem i sám vylepoval. Přednášky, které jsme pořádali, byly velmi navštěvované, silně navštěvované.

M.P. Pane doktore, říkal jste, že jste byl jednatelem. Co si pod tím mohu představit? Co jste konkrétně dělal?

K.V. Jako jednatel jsem byl členem Výboru. Ten byl někdy větší, někdy menší a měl na starosti organizační činnost. Například Výbor pobočky Svazu přátel obsahoval asi osm lidí a jednatel musel dělat všechny organizační věci. Pokud byla přednáška, musel objednat, zařídit místnost, zaplatit nájemné. Přítomní vstupné neplatili, vždy dávali dobrovolný příspěvek.

Svaz přátel vydával obrázkový měsíčník, který byl potom kolportován na území celého Československa. Já jako jednatel jsem dostával vždycky jednou za měsíc zásilku a tu jsem musel rozprodat. Někdy jsem rozprodal padesát exemplářů, někdy víc, třeba i sedmdesát. Časopis stál dvě koruny padesát. To, co jsem vybral, musel jsem poslat složenkou do Prahy. Ten časopis byl dost dobrý. Taková tedy byla práce jednatele. Odbočka dále vydávala legitimace, jednatel musel potom od majitelů legitimací vybírat příspěvky. Už si přesně nepamatuji jeho výši. Musel jsem vždy obstarávat finanční stránku. S tím byla spojená taková, řekl bych, choulostivá práce. Někdy jsem byl z toho úplně vedle, jak časově, tak finančně, musel jsem hodně počítat.

M.P. Měl jste v době, kdy jste pracoval jako jednatel nějaké zaměstnání? Čím jste se živil?

K.V. V té době ještě žil otec. Pomáhal jsem mu a dostával jsem za to nějaké peníze. Nebyl to plat, vždyť jsem studoval. Tehdy, když jsem byl v Praze, chodil jsem na přednášky, dalo mi to hrozně moc. Dokonce si dodnes pamatuji přednášku Nezvala. Hovořil o tom, jak surrealisticky tvoří básně. Jakou používá techniku. Byla to úžasně zajímavá přednáška. Někdy byly přednášky čistě politické, jindy literární. Tehdy jsem měl jako student index, na jeho základě jsem měl slevy do divadel a biografu. Do divadla jsem chodil vždy na stání, bylo to lacinější.

MEMO 2013/1

M.P. Vrátním se ještě k jedné věci. Hovořil jste o tom, že jste se po ukončení studia vysoké školy vracel zpátky domů, do Užhorodu, vzpomínám si dobře?

K.V. Ano, bylo to v roce 1939 a náhodou jsem měl u sebe pas. Výjezd byl tehdy podmíněn. Německá okupační moc musela výjezd povolit. V té době už byl Užhorod okupován maďarskou armádou. Musel jsem tedy předložit pas, šel jsem do nějaké veliké budovy, která byla Na Perštýně. V prvním poschodí seděl esesák v černé uniformě. Žádal jsem o povolení vycestovat. Říkal jsem mu německy, že se chci vrátit do Užhorodu. Ovšem Užhorod, to už byl tehdy Ungar. Jakmile jsem vyslovil slovo Ungar, hned, aniž by se mě na něco vyptával, byla tam tehdy také obrovská fronta, neměl čas se s někým bavit, dostal jsem razítko a „abfahren“ . Krátce po roce 1939 otec zemřel.

M.P. Jak jste tedy žil, když jste se vrátil zpátky do Užhorodu?

K.V. Když jsem se vrátil, byla v Užhorodu maďarská okupace. Strana byla v ilegalitě. Veškerá politická činnost, kterou jsem vyvíjel, byla ilegální. Maďarská bezpečnost ještě neměla situaci úplně v rukou, takže zpočátku se nic zvláštního nedělo. Nemohl jsem dělat nic ve smyslu dřívější činnosti, scházeli jsme se tedy „pod pláštěkem“ turismu. Turistika se mohla pěstovat, takže se známými jsme se scházeli v rámci výletů. Buňka, kde jsem byl já, musela pracovat ilegálně. Nescházeli jsme se často. Nebylo nás moc, ale vydávali jsme letáky. Leták potom musel být kolportován. Ovšem ne veřejně, ale pouze spolehlivým lidem.

M.P. Přistihli vás někdy u něčeho?

K.V. Ta situace byla tehdy dost politicky vyhrocená. Maďarská bezpečnost přistoupila k likvidaci a zatýkání lidí. Mnozí moji známí, dokonce i členové Strany začali být v nebezpečí. Maďarská bezpečnost přistoupila k likvidaci opozice. Když už bylo zatýkání v běhu, musel jsem utéct z domova. Šlo mi o život. Maďarská bezpečnost byla strašně krutá. Bylo to z toho důvodu, že místní obyvatelstvo bylo nespokojeno, vyvíjelo tlak. Já jsem byl ohrožen. Jednoho krásného dne mi nezbylo nic jiného, než

MEMO 2013/1

vzít ruksak a zmizet z Užhorodu. Byl jsem v té době v ilegilitě, ale už jsem tam nemohl vydržet. Nezbylo mi nic jiného než přejít přes Karpaty do tehdejšího Sovětského svazu. Na druhé straně Karpat už byla tehdy sovětská armáda, sovětská bezpečnost.

M.P. V té době jste žil u své rodiny?

K.V. Ano, otec zemřel v roce 1939, v té době jsem žil s matkou a se sestrou.

M.P. Ptala jsem se především z toho důvodu, abych si ujasnila, jestli jste v té době měl svojí rodinu, nebo jestli jste odcházel za hranice sám.

K.V. Ne, já jsem byl sám. Moje rodina byla matka a sestra. Neměl jsem manželku. V roce 1940 jsem tedy přešel hranice. Přecházel jsem je v době pozdního léta. Měl jsem pouze nějakou rybářskou legitimaci vystavenou na cizí jméno. Neměl jsem absolutně žádné vlastní legitimace, mapu, atlas, žádné dokumenty. Snažil jsem se změnit vzhled. Hranice jsem překročil sám. Ovšem musím říct, že to nebyla hračka, šlo o kejhák.

M.P. Jak jste to dokázal?

K.V. Šlo to těžko. Než jsem odcházel z Užhorodu, předtím jsem noc nebo dvě noci spal ve sklepě. Už jsem nebyl v bytě. Odcházel jsem v noci a s sebou si bral jen ruksak, kus chleba, špeku, kartáček na zuby a mýdlo. Odjel jsem v noci vlakem do Čopu. Odtud autobusem směr Mukačevo, na sever. Vystoupil jsem na poslední autobusové stanici, věděl jsem, že musím jít na sever. Přešel jsem sám, pěšky, přes kopce a hory. Hranice byly obsazeny maďarskou armádou. Šlo se dost strašně, musel jsem jít přes lesy. Musel jsem se řídit sluncem. Šel jsem lesním terénem a nikoho jsem nepotkal. Stále jsem musel jít tiše, našlapovat, poslouchat a dívat se nahoru. Tehdy jsem ještě nekouřil, to neexistovalo. Alkohol jsem také nepil, možná jedno pivo v létě, vždyť jsem byl sportovec. Představte si, najednou tam byli tři nebo čtyři vojáci. Byli to ruští vojáci ze Sovětského svazu. Zařvali na mě a já se lekl. Řvali na mě „ložíš“, ale

já nevěděl co to znamená. „Ložís“ znamenalo „lehni si“. Musel jsem si lehnout, roztáhnout nohy a ruce. Ohmatali mě jestli nemám zbraně a zadrželi. Potom jsme šli pěšky a zavřeli mě. Nevím už jak se to město jmenovalo. Možná kdybych se podíval na mapu, našel bych to. To město bylo na území Polska.

Zavřeli mě do nějaké dřevěné chatrče. Na zemi byla jen sláma. Já byl jen lehce oblečen. Měl jsem jenom pumpky, podkolenky a polobotky. V chatrči jsem byl den nebo dva. Pochopitelně, že jsem tam chytil blechy. Svědilo mě celé tělo jak jsem byl od nich pokousaný. Byl jsem ze všeho vyjukaný. Ty dva dny mi nedali nic jíst, měl jsem pouze suchý chléb v chlebníku. Potom mě odvezli autem do nějakého malého polského městečka a strčili do sklepa. Byl jsem tam sám a až druhý nebo třetí den mi přinesli jídlo. Později mě opět převáželi do jiného města. Ta jízda byla strašná. Vezli mě na nákladním voze. Posadili mě na plošinu, byl to nekrytý vůz a za mnou byla kabina. Musel jsem ležet vzadu. Měl jsem opřené ruce, roztažené nohy a za mnou seděl voják s nataženou Vintovkou. Měl na mě napražený bodák. Nesměl jsem se ani hnout. Odvezli mě do primitivní věznice a obvinili z toho, že jsem špion. Teprve tam jsem ale dostal najíst.

M.P. Jak se jmenovalo město ve kterém jste byl zavřený?

K.V. Jednalo se opět o polské město, kdybych měl mapu, poznal bych to. V té době mě převáželi v noci. Bylo to z toho důvodu abych se nemohl orientovat. Při výslechu mě obviňovali že jsem špion, říkali „přiznej se“. Řekl jsem jim, že se nemám k čemu přiznávat, nutili mě a strašili. Tehdy byla strašná doba. Všechno tam bylo ve výstavbě, v pohybu. V té době mnozí lidé utíkali. Předtím utíkali ze Slovenska, z Čech, Moravy a z Podkarpatské Rusi. Bylo hrozně moc utečenců. Oni na to asi nebyli připraveni. Byli to mladí, neodborní a neproškolení lidé. Všechno se dělalo hurá hurá, rychle. Asi proto používali takových nemožných metod. Musím ale říct, že jsem se nesetkal s bitím. Spíš strašili. Bezpečnostní výslechové orgány mi dělali výslech v noci. Bylo to proto, aby na lidi působili, ale nebili je, tedy alespoň mě ne. Jinak ale strašným způsobem tlačili na lidi. „Ty jsi špion“, „přiznej se“. Třikrát mě vezli jako že mě popraví, že mě zlikvidují. Později jsem zjišťoval jak vše bylo.

Vždycky jsem s odstupem času zjišťoval proč bylo to či ono zrovna takhle. Zjistil jsem, že kdo měl u sebe plánek, nebo nějaký papír, byl to důkaz o tom, že je špion, že je poslaný. Já jsem neměl absolutně vůbec nic. Dokonce ani nevím kam se poděla ta falešná rybářská legitimace. Zpočátku lidi, kteří přešli hranice, se mohli na území Sovětského svazu svobodně pohybovat. Dokonce jim poskytli práci a mohli žít jako azylantí na svobodě. To jak žili, nechme teď stranou. Většina z nich pracovala v zemědělství.

M.P. Museli se někde registrovat?

K.V. Když už masově přešli hranice, sovětská vláda nařídila, to byl nějaký nový zákon, všechny lidi izolovat. Posílali je do gulagů. Těch lidí bylo hodně, posílali je do pracovních táborů. Podle toho co jsem zjišťoval, z Podkarpatské Rusi mohlo tehdy přejít 15 – 20 tisíc lidí. Většinou to byli mladí muži. Museli by jinak sloužit maďarské armádě. Nenáviděli Maďary a než jim sloužit, to radši utekli. Ideově s tím neměli nic společného. Oni jen prostě nenáviděli okupanty. Masově utíkali do Sovětského svazu. Ti, kteří měli nějaké papíry nebo chraň bůh mapu, atlas, dostali sedm nebo osm let. Ti, kdož neměli nic, jako já, dostali lágr na tři roky. Já neměl nic, jen letní oblečení. Neměl jsem ani pořádnou bundu, jenom letní košili, která musela smrdět na padesát metrů. Ale měl jsem naštěstí, tehdy před válkou, prodávali takový impregnovaný příšplášť. Měl černou barvu. Měl jsem ho s sebou kdyby náhodou přišlo. Dal se srolovat a byl lehký. Mohl jsem ten plášť prostřít na zem a lehnout si na něj. Neležel jsem tedy na holé zemi. Později nás strčili do místnosti, kde nás bylo, a to si pamatuji, na jednom místě čtyřicet lidí.

M.P. Když jste byl zatčen, snažil jste se nějakým způsobem dokázat, že jste pracoval pro Svaz přátel SSSR? Přijde mi to paradoxní. Tady jste pracoval pro Svaz a byl jste zatčen sovětskou hlídkou...měli podezření, že jste špion.

K.V. Ano a uvedl jsem tehdy všechny možné skutečnosti, které odpovídaly pravdě. Nic jsem nezatajil, neměl jsem důvod, já jsem jim věřil. A že jsem byl zatčen? Ty poměry tam nebyly tak konsolidované. Kádry, se kterými jsem se dostal do styku

nebyly tak dobře informovány. Narazil jsem tenkrát na mladé lidi, měli minimum znalostí. Navíc byla válka, nebyl čas, všechno se dělalo narychlo, všechno se měnilo. Vše bylo v pohybu. Udával jsem jim různé věci, jmenoval lidi s kterými jsem byl ve styku.

M.P. Oni si to neprověřovali?

K.V. Ne, nebyl na to čas a oni neměli možnost. Nebyli vedeni zlými úmysly, nebyli spíš znalí, neměli vědomosti. Bylo to tím tempem a spěchem. Lidi se dostávali na území Sovětského svazu stále ve velkém množství. Neměli čas se věnovat každému zvlášť pokud jde o prověřování, jestli mluví pravdu nebo ne. Pokud jde o Rusíny. Převážná část z nich utíkala ze strachu, že budou muset sloužit v maďarské armádě. Byla to mladá generace, která se nemohla smířit s okupací. Nechtěla sloužit v armádě a bojovat v rámci maďarské armády. Nezapomeňte také na to, že zde byla také určitá, řekl bych, citová stránka. Byli to Rusíni a na druhé straně byl Sovětský svaz. Hlavně Rusko a Ukrajina. Neutíkali z politických důvodů nebo ze sympatie k režimu, který tehdy byl v Sovětském svazu, ale kvůli nenávisti k maďarským okupantům a hlavně ze strachu, že by museli sloužit maďarské armádě.

Pokud ovšem utíkali lidé, řekněme z Moravy a z Čech do Polska a později se dostali na území Sovětského svazu, byli to buď aktivní důstojníci, aktivní rotmistři, členové Československé armády a odcházeli z nenávisti k německým okupantům. Z důvodu vlastenectví se chtěli v zahraničí přidat k odboji, chtěli bojovat. Nebylo to ze sympatie k Sovětskému svazu, ne ze sympatie k jeho režimu. Československá armáda byla před Mnichovem apolitická. Žádná politická činnost nebyla v armádě povolena. Z Polska tedy většina těch československých důstojníků nebo rotmistrů odešla na západ. Jenom hrstka zůstala na území Polska a později se dostala na území Sovětského svazu. Většina tedy utekla potom přes Maďarsko, přes Balkán do Francie a Anglie, ano? Jenom hrstka zůstala na místě a dostala se do Sovětského svazu. Ti se potom stali základem Československé vojenské jednotky v Sovětském svazu. A potom to byli obyvatelé z Čech a z Moravy, civilisté. Z různých, převážně z politických a víceméně náboženských důvodů, poněvadž to byli lidé židovského původu, ze strachu utíkali do Polska.

Část z nich se potom dostala do Anglie a část na území Sovětského svazu. Zůstali na svobodě. V době, kdy já jsem přešel hranice, byl vydán rozkaz, že všichni musí být izolováni. Zjistilo se totiž, že mnozí utečenci jsou tam jako špioni. Mezi nimi byli mnozí ti, kteří utekli, aby pro německé zájmy dělali mezi sovětským obyvatelstvem nepořádek. To byla normální činnost, takhle to prováděl každý stát. Sovětským orgánům tedy nezbylo nic jiného než tomu udělat konec a všechny ty lidi potom odsunuli do pracovních táborů. Všichni dostali tresty od tří do osmi let. Ti, kteří u sebe měli nějaké mapy nebo záznamy, ty dostali vyšší trest. Já neměl nic a trval jsem na své výpovědi. Odvolával jsem se na lidi, všechno bylo marné. Jak jsem vám říkal, nebyl čas, vědomosti. Byla válka a to byl i ten důvod, že jsem byl strašně zklamán. I když to pro mě znamenalo strašnou ránu, musel jsem se s tím smířit.

M.P. Pane doktore, vzpomínal jste na to, že jste byl zavřen v jedné místnosti s dalšími čtyřiceti lidmi. Jaké to pro vás bylo?

K.V. Když jsme si šli lehnout a spát, leželi jsme jako ryby v konzervě. Buď na pravé nebo levé straně. Měl jsem štěstí, že jsem měl na zemi prostřený ten pršiplášť. V místnosti jsme měli nádobu na vyprazdňování. Dali nám chleba, k tomu kaši nebo nějakou polévku. V noci byly výslechy. Opakovali nám pořád dokola „ty jsi špion“, „přiznej se“. Zkrátka a dobře, potom nás odsoudili a já jsem dostal tři roky pobytu v gulagu.

Zařadili mě do transportu a odvezli do gulagu. Bylo to místo mezi Uralem a Severním ledovým oceánem. Tam byl pokusný Sovchoz, česky pokusný zemědělský statek. Vezli nás tam přes Kyjev a Moskvu na sever. V Kyjevě už bylo chladno, byla tam zima. Tam nás nechali vystoupit z vlaku a museli jsme setrvat na nádvoří věznice do druhého dne, než nás odvezli na sever. Představte si to, mrznul jsem celou noc. Potom nás vezli ve vlaku na sever až ke konečné stanici. Už si nepamatuji jak se jmenovala. Tam už byl sníh. Nechali nás vystoupit, seřadili nás a museli jsme šlapat pěšky ve sněhu. Já měl jen polobotky.

M.P. Kolik vás tam zhruba bylo?

K.V. Byli tam různí lidé. Pořád se to střídalo. Ty transporty byly seřazeny, dány dohromady vždy podle toho jak skončilo vyšetřování. Jak už jsem říkal, to už byla zima a napadl sněh. Šel jsem ve skupině, pamatuji se, že nás tam bylo zhruba padesát nebo osmdesát. Vpředu byl strážný konvoje, boky a zadek byl také jištěn strážnými. Poučili nás „jak uděláte krok vedle, rovnou střílíme“. Měli natažené zbraně a každý se držel toho, aby nešlápl ani do leva ani do prava, oni by stříleli. Musím ovšem říct, že já jsem nikdy nezažil, ani potom v lágru, případ střelby nebo fyzického ublížení. Připouštím, že to bylo, vím že zacházeli s lidma surově, ale já jsem to nikdy nezažil. Křičeli, mluvili, ale nikoho se fyzicky nedotkli. Že jsme nedostali jíst celých čtyřiaadvacet hodin, to byla normálka. Ti, kteří nemohli chodit, se posadili na saně a šli jsme. Jak dlouho, to nevím, ale mohlo to být zhruba deset nebo patnáct kilometrů. Ten prostor, do kterého jsme šli, byl v tehdy místní republice. Sovětský svaz se skládal z republik. V tom prostoru byly také doly, dobývalo se tam uhlí. Žil tam nějaký eskymácký národ. Tam tedy byl pokusný Sovchoz. Pokusný zemědělský státní statek. Abych lépe přiblížil tamější podmínky. Jaro a podzim neexistovalo. Bylo tam jenom léto a zima. Ovšem zima trvala asi osm nebo devět měsíců. Léto trvalo maximálně tři měsíce. Přechod byl strašně rychlý. V Sovchozu jsem byl dvě zimy. V zimě jsem tam přišel a v zimě odcházel.

M.P. Říkal jste, že tam byla dlouhá zima. Vzhledem k tomu, že to byl pokusný zemědělský statek, jak si to představovali když tam bylo takové podnebí?

K.V. Jak jsem říkal, přišel jsem tam v zimě. To znamenalo, že slunce nezapadalo úplně, bylo stále nad obzorem nebo trošičku pod ním. Znamená to, že paprsky ještě trošku svítily. Nebyla úplná tma, bylo silné pološero. V létě slunce vycházelo na celou dobu. Svítlo čtyřiaadvacet hodin denně. Znamená to, že se tomu člověk musel přizpůsobit.

K vašemu dotazu, oni už se v zimě chystali na období léta. Změna mezi teplem a zimou nastala během několika hodin. Jednoho dne se k večeru ochladilo a v půl desáté už mrzlo. Na toto období byla příprava. Pěstovaly se tam například pokusné brambory. Byly obrovské.

M.P. Jak se to tedy pěstovalo?

K.V. Brambory se nasadily takovým způsobem, že po zimě roztála horní vrstva země. Ta byla úrodná. V zimě už se vyhotovily ze země takové kořenáče. Ty byly ještě zmrzlé. Tyto kořenáče s výhonkem se zasadily do horní vrstvy země. Jak byly na slunci, ty kořenáče roztály. Takže ještě v zimě se vše připravovalo a sazenice se zasazovaly tímto způsobem do roztáté horní vrstvy. Byly pod vlivem slunce a okamžitě rostly bez jakékoliv zálivky. Kontinuita rostlin začínala v zimě a pokračovala do léta. Pěstovali se tam brambory, hlávkové zelí, bílá řepa a potom ještě nějaké další rostliny. V prostoru lágru nebyly žádné lesy. Ty byly až dál, asi tak osm nebo deset kilometrů. Jediné stromy, které tam rostly, byly jehličnaté.

M.P. Žili jste z toho, co jste si vypěstovali, nebo vám tam vozili nějaké jídlo?

K.V. Něco nám tam přiváželi. Čerstvé maso jsme nedostávali. To, které přiváželi, bylo nakládáno v sudech, bylo solené. Stejná situace byla s rybami. Tam jsem poznal tresku. Ovšem také solenou, naloženou v sudech. Předtím než se upekla nebo uvařila, musela být zbavena soli. Maso muselo vždycky roztát, museli ho močit a teprve potom použít. Bylo to strašně slané.

M.P. Vrátila bych se ještě k té situaci v gulagu. Jak jste vycházel s ostatními? Vytvářela se tam nějaká přátelství?

K.V. Hned vám to řeknu, jen bych ještě dokončil tu věc s technikou pěstování rostlin. Pěstovali jsme tam, jak jsem říkal, brambory, hlávkové zelí a bílou řepu. Představte si, oni udělali pokus vypěstovat tabák ! Bylo to rok před mým odchodem. Vypěstovali na ploše asi dvou hektarů tabák. Byly to takové dlouhé, šíhlé listy. Jednou byl v lágru v sedm hodin večer poplach. „Bude mráz!“ Ten tabák byl ještě ve vývoji, nebyl úplně dozrálý, bylo nutno jej zachránit. Jakmile udeří mráz, zničí ho. Listy by přemrzly, vytvořilo by se takové „bláto“. Vyhnali tedy lidi sklízet. Dva hektary byly sklizeny

MEMO 2013/1

během několika málo minut. Všechno bylo sklizeno. Měli takové lopaty, bylo to zahradnické nářadí, takové ohnuté. Tabák sklidili v poslední vteřině než začalo mrznout.

M.P. Pane doktore, zeptám se vás, jak jste vše zvládal po psychické stránce. Byl jste zvyklý na společenský život, to najednou nebylo.....

K.V. Rozhlas tam nebyl. Pokud byl rozhlas, používal se pouze když se vydával bezpečnostní rozkaz nebo se oznamovalo mimořádné hlášení. To ale bylo asi tak dvakrát za rok. Buzení a konec pracovní doby se oznamovalo kovovou rourou do které se mlátilo jiným kovovým předmětem. Rádio jsem tam neslyšel. Ti, kteří byli na svobodě a stráž, ti možná měli rádia, ale pro vězně neexistovala. Stejně tak, jako pro ně neexistovaly knihy ani noviny. Za celou dobu jsem neviděl jedinou knihu. Když jsem si mohl přečíst něco tištěného, byl to kousek z novin, které docházely svobodným lidem, kteří tam žili. To byly jednak manželky nebo děti těch strážných. To byli „stréci“, strážní. Enkavodisti. Svobodní občané tam také existovali, ale museli být zaměstnanci gulagu.

Vše jsme dostávali přidělem. Šaty, obuv, prádlo. Co se týče obuvi, většinou se tam chodilo ve vysokých plstěných botách. V létě jsme měli normální pracovní boty. Strážní, kteří byli na svobodě měli vysoké holinky. Nám vězňům jednou za deset dnů vyměňovali prádlo. Měli jsme dlouhé kalhoty a košile bez knoflíků. Místo nich tam bylo poutko. Ponožky neexistovaly, měli jsme „onuce“ a ty si musel každý sám práť.

M.P. Ráda bych se opět vrátila k jedné z mých předchozích otázek. Vznikala tam i nějaká přátelství nebo naopak konflikty mezi vězni?

K.V. Přátelství, podívejte se, tam bylo plus mínus tisíc lidí. Z toho zhruba 85 – 95% byli mužští, zbytek ženy v různém věku. Byly tam staré ženy, ale i mladé holky. Neexistoval rozdíl mezi politickým a nepolitickým vězněm. Bylo to všechno dohromady. Tresty byly různé. Nějaké mladé holky tam dostaly dva roky nebo dva a půl za prostituci, ta se tenkrát trestala. Potom tam byly i veliké tresty, třeba deset let. To bylo strašné.

M.P. Za co mohl dostat člověk deset let?

K.V. Znal jsem jeden případ z doslechu, ale nevím jestli to bylo úplně pravdivé. Byla tam žena, manželka nějakého funkcionáře, bylo jí zhruba čtyřicet let. Manžel nebyl politický, byl to snad nějaký účetní a byl odsouzen, tedy údajně, za zpronevěru. Nevím kolik dostal let, ale ona dostala deset protože byla manželkou. Údajně z toho měla výhody a věděla o tom co dělal. Byla to žena se kterou jsem měl bližší styk, vím to z jejího vypravování. Potom vím o dvou nebo třech případech. Ty osoby nebyly ruské národnosti. Dostali deset, patnáct, jeden dokonce dvacet let.

Pro vaši informaci vám musím říct ještě jednu věc. Všechny funkce v tom pokusném státním statku zastávali trestanci. I vedoucí Sovchozu byl trestanec. Byl to Ukrajinec, nacionalista. Stráž a bezpečnost obstarávala enkavode, to byli policajti, strážní služba. Byli ozbrojeni Vintovkami a vyšší šarže měli revolvéry. Tábor nebyl obehnán ani izolován. Pracovalo se ve skupinách a potom byli ještě individuální pracovníci. Ve skupinách byli střežení jedním strážným. Byly to takzvané brigády. Brigádu hlídal jeden strážný a potom trestanci, kteří měli individuální službu. Měli volnost pohybu bez stráže. Byli tam lidé, kteří měli volnost pohybovat se pouze v bezprostřední blízkosti lágru a potom byli lidé, kteří mohli úplně volně i mimo lágr. Mimo se pohyboval například vozka, ten měl na starosti koně, vozy a saně. Byli to pověřeni lidé, museli mít povolení k pohybu. Pak byli další různí lidé, funkcionáři toho statku. Ti měli volný pohyb.

Zvláštní vztahy byly mezi tím odsouzeným a příslušníky NKVD. Jeden z nich byl nejenom slušný, ale úplně kamarádský. Potom tam bylo ale i několik lidí, to byli civilní NKVD. Seděli v kanceláři. Co dělali to nevím, sem tam tam byli voláni lidé. Buď dostali trest nebo vyhubováno. Případně dostali trest v takzvaném karceru.

M.P. Za co byli trestáni?

K.V. Byli tam lidi, kteří například odmítli pracovat. Ovšem oni byli nuceni pracovat neboť dostávali jídlo podle výkonu. Každá práce byla normována. Jestliže nedosáhl 100%, dostal míň. Pokud odmítl pracovat, dostal jenom 500 gramů a to jenom kaši

nebo polévku. Jestliže pracoval, dostal 900 gramů chleba a jídlo. Jídlo bylo dvakrát denně. Těm, kteří splnili vyšší normu, rozdávali tabák. Bylo ho 50 gramů. Kouřila se tam Machorka. Je to nejhrubší a silné kuřivo.

M.P. Teď bych se vás ráda zeptala na to, jak jste se dostal k nabídce vstoupit do armády?

V tom lágru se střídali lidé. Někteří přišli, někteří odešli. Styk se světem byl opožděný, ale skoro vždycky byl, existoval. Dozvěděli jsme se o tom, že vypukla válka. Tehdy jsem vůbec nevěděl že vypukla válka. Slyšel jsem potom od lidí, že mezi československou vládou v Londýně a mezi sovětskou vládou došlo k dohodě o vytvoření vojenské jednotky na území Sovětského Svazu.

Dozvěděl jsem se v táboře, to už jsem tam byl dva roky, dvě zimy jsem prožil v gulagu, že mezi československou exilovou vládou v čele s Benešem, prezidentem a se Šrámkem jako s ministerským předsedou, a na druhé straně se sovětskou vládou došlo k dohodě, že na území Sovětského svazu bude vytvořena Československá vojenská jednotka, která bude bojovat po boku spojenců.

M.P. Ráda bych se vás v souvislosti s Čs. vojenskou jednotkou na něco zeptala. Četla jsem v nějakých materiálech, že vznik této jednotky prosadil generál Píka. Co je na tom pravdy?

K.V. To je omyl. Generál Píka byl náčelníkem Československo - Sovětské vojenské mise. Ta mise byla odrazovým stanovištěm mezi exilovou vládou a moskevským vedením. Tedy mezi československou a sovětskou vládou. Ovšem Československá jednotka v čele se Svobodou, neměla přímý styk s Londýnem, ale měla styk právě prostřednictvím této vojenské mise. To znamená, že mise v čele s generálem Píkou byla takovým odrazovým můstkem, přes který československá vláda v Anglii měla styk s vojenskou Československou jednotkou v Sovětském svazu.

Na druhou stranu ta mise zprostředkovala i styk mezi velením Československé vojenské jednotky a mezi sovětským generálním štábem, respektive mezi vojenským velením. Znamená to tedy, že po formální stránce Svoboda, jako velitel Československé jednotky v Sovětském svazu měl styk s Londýnem, s Ministerstvem

národní obrany v čele s Ingrem jako ministrem obrany právě přes Píku. Znamená to tedy, že Svoboda byl podřízen Píkovi a přes něj ministru národní obrany Ingrovi. Ovšem byla válka. To nebylo tak jednoduché „vezmeš telefon a vytočíš číslo“. To nešlo. Mezitím Německá armáda okupovala skoro celou Evropu. To znamená, že Anglie byla odříznuta. Všechno nešlo vyřizovat jenom rádiovým spojením. Šlo to těžkopádně, pomalu. Píka jako vedoucí činitel, on byl předtím ještě s několika důstojníky, takovým opěrným bodem, filiálkou Československého ministerstva národní obrany v Londýně. Ze skupiny kolem Píky se potom v důsledku té dohody mezi československou exilovou vládou a sovětskou vládou, stala mise.

Píka se v podstatě dostal do rozporné a napjaté situace se Svobodou. Československé ministerstvo v Londýně například trvalo na tom, že každé jmenování do funkce a každé povýšení musí dělat ministerstvo. Bylo to stále podle předválečných mírových předpisů. Ovšem Československá jednotka na území Sovětského svazu potřebovala velitele, poddůstojníky a rotmistry. Bylo úplně neslýchané čekat na to, až se Londýn uráčí jmenovat ty lidi. Než mohlo dojít k vyznamenání, jmenování a povýšení, ten člověk mohl být už dávno mrtvý. Svoboda si tedy osoboval právo v rozporu s těmi československými předpisy, které byly určeny pro mírovou dobu a podmínky, nikoliv pro válečné podmínky. Bylo to tím spíš, že se jednotka dostala do boje a bojových podmínek. Lidé, kteří byli v jednotce, chtěli a toužili bojovat. Neodešli jsme do armády proto, abychom tam žili, parazitovali a čekali až nám z nebe spadne svoboda. Chtěli jsme proti Němcům bojovat se zbraní, brát kolaboranty k zodpovědnosti za to co dělali. Docházelo tedy k rozporům.

Na východě byl přebytek mužstva a naprostý nedostatek velitelů. Proto byl Svoboda nucen porušovat předpisy. Například si dovilil napsat dopis přímo Stalinovi. V dopise žádal, aby byla jednotka vyslána na frontu k boji. Nechtěl vyčkávat. Londýn, anglická vláda a v důsledku toho i československá vláda se k tomu stavěla, nechci říct lhotejně, ale nesouhlasili s ním. Měli jiné představy o způsobu osvobození Československa. Spíš inklinovali k té vizi, že má být Československo osvobozeno západními armádami. Lidé, kteří to mysleli poctivě, byli skuteční vlastenci a viděli tu skutečnost, ti chtěli bojovat.

M.P. Ta žádost, kterou tenkrát Svoboda napsal Stalinovi, byla vyslyšena?

K.V. Ano, byla. Představte si, že za tu žádost dostal Svoboda vynadáno nejenom od Ingra, ale i od Píky. Svoboda dostal výtku od československé vlády. Ministr národní obrany, Ingr, se sám po 45. roce nevrátil do Československa. Zradil a dal se do služeb západu.

M.P. Jak vy sám vzpomínáte na válku?

K.V. Já bych se teď chtěl vrátit, abych zachoval a udržel vývojovou linii, k mému propuštění z lágru. Jakmile jsem se tedy dozvěděl, že se organizuje Československá armáda, žádal jsem, abych byl neprodleně amnestován a poslán do boje k jednotce která se formovala v Buzuluku. Představte si, za krátkou dobu mně sovětské orgány vyhověly. Odcházelo se mnou asi ještě pět nebo šest lidí. Byli jsme doprovazeni sovětským pracovníkem v civilu do Buzuluku. Propustili nás z lágru.

Na cestu jsme dostali chléb, malé solené rybičky a trochu cukru. Ze začátku jsme šli pěšky, stejně jako tenkrát při nástupu do lágru. Potom už jsme jeli vlakem. Ovšem než jsme se dostali do Buzuluku, trvalo to strašně dlouho, poněvadž vlaky, které vozily vojáky na frontu měly přednost. Takže i když jsme dostali chleba na několik dní, nestačilo to. Ten člověk, který nás doprovázel musel několikrát za cestu, na základě různých dokladů, žádat od místních orgánů další jídlo. Já jsem neměl, nedostal jsem žádné doklady, všechno měl on. Byl tam tenkrát takový systém. Na každé železniční stanici byla zdarma k dispozici vařící voda. Oni tomu říkali „kypjatok“, prostě kypící, vařící se voda. Když měl někdo u sebe čaj, uvařil si ho. Když měl někdo sušené ovoce, uvařil si ovoce. Pamatuji se, že my jsme neměli nic, pili jsme jen tu samotnou vařící vodu. Potom jsme měli chleba a ty hrozně slané rybičky. Byly vykuchané a naložené. Cesta z lágru do Buzuluku trvala asi 25 dní, ale už si to přesně nepamatuji. Víím jen, že jsme jeli hrozně dlouho. Přijeli jsme tam, to byl ještě sníh, měl jsem tehdy vysoké filcované boty. Nechali nás tam vykoupat.

M.P. Jen abych si to upřesnila. To byl rok 1943?

K.V. Z lágru jsem odcházel v roce 1942, začátkem roku 1943, byla to zima. Krátce po příchodu nás hned oblékli do uniformy a hned po odvodu jsem dělal první strážní službu. Měl jsem flintu, ale neuměl jsem s ní zacházet. Byla bez patron. Dělal jsem službu na nádraží ze kterého odjel k Sokolovu první prapor. Bylo to místo, kde prapor Československé vojenské jednotky byl na frontě a zasáhl do boje. Němci tenkrát nastoupili u Sokolova a prapor měl za úkol chránit prostor u Sokolova. Když se tenkrát prapor nakládal a odjel z Buzuluky, byl to začátek roku 1943.

M.P. Vstoupil jste do armády aniž jste měl zkušenosti se zbraní. Kdy jste tedy zahájil výcvik?

K.V. Žádný neexistoval. Už se na to nepamatuji. Na ty počátky se už přesně nepamatuji. Všechno to šlo hurá, rychle. Poněvadž jsem byl gramotný a znal jsem řeči, přidělili mě ke štábu. Tam, myslím, byl jeden nebo dva psací stroje. Něco jsem dovedl nařukat a také formulovat. Byl jsem tam pár dní. Potom mě honem vzali, poněvadž jsem měl odbornou znalost, k polnímu prokurátorovi. Dělal jsem pomocníka, nebo asistenta, jak se to vezme. Později jsem byl u druhého praporu. Byl to pěší prapor. Potom mě vzali na štáb praporu. Dělal jsem tam písaře a spojku. Pamatuji se, jednou jsem jel na koni, vyřizoval jsem něco jako spojka. Potkal mě nějaký důstojník ze štábu brigády. Bylo to vyšší velitelstvo brigády. Dal se se mnou do řeči a říkal, že potřebuje pomocníka, který umí provádět výslechy. Měl jsem praxi od polního prokurátora. Tam jsem vyslychal lidi a následně protokoloval a tak dál. Říkal jsem mu „dostanu – li rozkaz, je to rozkaz a budu poslouchat“.

Představte si, že za nějaký den přišel rozkaz, že se mám stěhovat na štáb brigády. Ten důstojník dělal defenzivu. Zpravodajština má dvě různé formy a dva úseky. Práci ve vlastní armádě a práci mimo armádu. On tedy dělal zpravodajskou činnost mimo armádu. Byl jsem tam na štábu brigády a zaučoval se. V náhradním praporu byl tehdy hrozný nedostatek školených lidí. Když jsem tam přijel, hned si mě vzal do parády vedoucí osvěty. Chtěl abych napsal nějaké vzpomínky na lágr.

M.P. Napsal jste něco?

K.V. Ne, nenapsal. Říkal jsem si „mám teď psát něco, co mně nevyhovuje?“ Znamenalo to, že bych psal pouze negativa, o pozitivních věcech jsem nevěděl. Nevěděl jsem o nich, nebyl jsem informován. Já jsem v té době nečetl ani noviny. Věděl jsem jediné to, že v té době byla válka. Rozhlas jsme poslouchat nesměli. Tehdy pro mě bylo všechno nové. A nějak „plácát“? Mluvit o něčem co nevím a psát o tom bajky?

M.P. K čemu ty vzpomínky potřebovali?

K.V. Už si nepamatuji proč to potřebovali. On byl osvětový důstojník a z tehdejšího Sovětského svazu vysílali česky, potřeboval to pro.....ovšem my jsme tehdy byli v Buzuluk. Tehdy to vysílání přenesli z Moskvy do města, které se před válkou jmenovalo „Ufa“. Už se nepamatuji. Němci tehdy útočili velmi rychle a dostali se dost hluboko. Vždyť se dostali skoro k Moskvě. Vláda a vše ostatní se v rámci evakuace Moskvy stěhovala do týlu

Měl jsem tedy napsat článek pro české vysílání. Ten důstojník to potřeboval. Podle mého názoru to ale nemělo význam. On by jej stejně odmítal, měl by různé námítky. Vyřešil jsem to tak, že jsem na požadavek nereagoval. Bylo to celkem troufalé, on byl dokonce jeden z vedoucích činitelů neveřejné stranické organizace KSČ. (pravděpodobně Karel Procházka pozn. M.P.) Formálně jsem mu řekl „ano, pokusím se“. Ovšem úkol jsem nikdy nesplnil, ale abych se vrátil k té situaci na štábu brigády. Viděl jsem tam ty věci a různé věci se mi vyjasnily. Můj vedoucí byl však jednou raněn a odsunut do nemocnice. Dělal jsem tedy za něj jeho práci. Podle předválečných mnichovských předpisů se zpravodajské oddělení dělilo na defenzívu a ofenzívu. Ovšem už na té první brigádě kde jsem byl, byly polní, bojové podmínky. Nebylo možné aby jeden člověk který dělal vedoucího zpravodajského oddělení dělal obě práce.

Zpravodajská výzvědná činnost, to je práce na 24 hodin. Ve dne i v noci. Kdežto defenzíva, zpravodajská činnost mimo armádu, ta rozlišuje podmínky denní a noční. Tenkrát byl vedoucím štábu první brigády, už si nepamatuji na jeho jméno, ale vím, že to byl západní důstojník z Velké Británie. Tehdy byl odvelen na východ. Pamatuji se, že s ním jsem vycházel dobře. Svojí práci jsem dělal svědomitě a poctivě. Defenzivní

činnost jsem později zpestřil. Skutečně jsem se zabýval vším možným na co jsem si vzpomněl a co jsem mohl realizovat. Měl jsem k dispozici i nějaké knihy na téma jak dobře dělat výslech, už si nepamatuji zda byly české nebo ruské. Svou práci jsem ale dělal důkladně. To je ale spíš osobní vlastnost. Byl jsem vždy důkladný a co jsem začal, musel jsem dodělat, i kdyby to trvalo neví jak dlouho, musel jsem to dodělat. Defenzivu jsem dělal tak, že moje činnost nezůstala utajena. Trvalo to určitou dobu než jsem si vypracoval takovou autoritu, obraceli se na mě lidi, věděli, že to dělám důkladně. Na vojně byl takový zvyk, že se věci pokud možno rychle odflinkaly. Rychlost byla vynucená. Já jsem však byl důkladný a to jsem také vyžadoval od lidí, které jsem měl potom k dispozici. Od lidí jsem vždy žádal stoprocentní plnění úkolů a samostatnost.

Měl jsem také obrovské štěstí v tom, že paralelně se mnou a mou prací existovala malá sovětská skupina odborníků. S nimi jsem určité věci mohl nejenom realizovat, ale i odborně růst a nabývat zkušeností. Později to došlo tak daleko, že velitel brigády a náčelník štábu chtěli hlášení přímo ode mně. Defenzivní činnost se tedy zvýraznila. Fakticky došlo k tomu, že defenzivní činnost přestala být v důsledku praxe součástí zpravodajského oddělení. Jednotné, společné zpravodajské oddělení se tedy rozdělilo na ofenzivní tj. výzvědné oddělení.

Vedení dosavadního zpravodajského oddělení se staralo pouze o ofenzivu a já pouze o defenzivu. Tím se zpravodajská činnost v brigádě přizpůsobila praxi, která se všeobecně prováděla v Sovětské armádě. Život prostě diktoval tuto praxi. V předmnichovských předpisech bylo zpravodajské oddělení jenom jedno. Jmenovalo se „dvojka“ a dělalo defenzivu i ofenzivu. Byly mírové podmínky, stačil jeden velitel který je mohl řídit. Ovšem to nešlo v bojových podmínkách. Já jsem se tedy skutečným výkonem té defenzivy osamostatnil. Samostatná činnost defenzivy se nejenom osvědčila, ale úplně vžila. Měl jsem mnoho úkolů.

M.P. Jaké byly vaše úkoly?

K.V. V první řadě jsem se staral o bezpečnost štábu. Jednalo se především o bezpečnost velitele štábu, bezpečnost celého prostoru včetně civilního obyvatelstva. Zčásti jsem se staral o trestní oddíl, poněvadž byl vždy operačně přidělen praporu a

plnil bojové úkoly. Měl jsem jen dohled a ten byl víceméně přes velitele. Byl to štábní dohled. Potom jsem měl za úkol styk s velením Sovětské armády. Dostával jsem úkoly přes naše velitelství, přes náčelníka štábu a velitele brigády. Ovšem musel jsem počítat s tím, že mám vpravo i vlevo „soused“, musel jsem tedy formálně udržovat styky aby fronta byla vždy kontinuální a souvislá. Později se vytvořila taková situace, kdy skutečný stav formulovaný předmnichovskými předpisy byl fakticky doplněn a měněn podle bojových podmínek.

Když potom v druhé polovině roku 1944 došlo v důsledku dostatečného personálního stavu k reorganizaci vojenského útvaru ve vyšší vojenský útvar, místo jedné brigády vznikl armádní sbor. Ten už měl víc brigád a rozmanitější zbraně. Znamená to, že vznikly jiné, nové útvary. Část příslušníků odešla do sovětské tankové školy, tam se naši lidé naučili ovládat tanky. Časem vznikla tanková brigáda, která se později odloučila a zúčastnila se bojů o Ostravsko. Tam tehdy padl velitel tanku, Vajda. Byl posmrtně jmenován čtvrtým hrdinou Sovětského svazu jako příslušník Čs. armádního sboru. Sovětské velení pokládalo náš útvar za kvalitní. Vyrovnal se bojovou kvalitou elitním jednotkám Sovětské armády. Svědčí o tom skutečnost, že vyšší jednotka dostávala samostatně přidělený úsek fronty. Z řad příslušníků československého vojska došlo k jmenování titulem hrdiny Sovětského svazu. Sovětský svaz také potom uděloval sovětské řády. Sám jsem dostal řád Rudé hvězdy.

Projevená důvěra byla oboustranná. Chci ještě zdůraznit jednu věc. Zásahu na té oboustranné důvěře měla jedna skutečnost. Lidé, kteří předtím byli lhostejní a nebo vyjadřovali kritiku vůči Sovětskému svazu, vůči tehdejšímu tamějšímu zřízení, měnili názory. Viděli skutečnost. Viděli u obyvatelstva píli, pracovitost a výsledky boje. A nezapomeňte na to, že si lidé uvědomili, co všechno musel Sovětský svaz překonat. Přesídlili z evropské části sovětského teritoria celý průmysl na východ. V důsledku německé okupace proběhlo přesídlení významné části průmyslu za Ural. I naši lidé se přesvědčili o úspěšnosti produkce přesídleného průmyslu.

Měli jsme dobré zbraně. Jedli jsme stejně jako Sovětská armáda. K pití jsme dostávali totéž co oni. Když byly naše jednotky v první linii, dostávali denně sto gramů, to bylo deci vodky. Byli jsme na úrovni sovětských vojáků. Kromě jiného jsme měli naprostou volnost styku s místním obyvatelstvem. Musím říct, že i místní obyvatelstvo

se k nám chovalo úžasně slušně a zdvořile. Dokonce se s námi o vše dělilo. Nikdo se na nás nedíval jako na cizince. Věděli o tom, že bojujeme, viděli v nás přátele.

M.P. Nyní bych se ráda vrátila k tomu, o čem jste hovořil. Popisoval jste situaci v Československé jednotce. Můžeme se vrátit k tomu tématu?

K.V. V Československé jednotce byla taková situace, že jakmile se dostala do frontových podmínek, vedla skutečně velký boj. Byla buď v první linii, v přímém doteku s německými jednotkami, nebo v druhé linii. V týlu se buď přeformovala a nebo odpočívala. Jednotka nikdy nemohla být delší dobu v akci v první linii. Československá jednotka která byla utvořena v Buzuluku prošla určitým vývojem. Původně měla hrstku aktivních důstojníků. Převážnou většinu tvořili dobrovolníci a civilisté, kteří nikdy neviděli zbraň. Nevěděli co to je válka. Měli ale chuť žít a něco dělat.

K naší jednotce byli přiděleni sovětsí odborníci, učili lidi jak mají zacházet se zbraněmi. Kromě toho tam byli tak zvaní styční důstojníci. Byli to důstojníci, kteří byli odborně na výši a byli školení na velení. Potom tam byli bezpečnostní přidělení. Měli za úkol nás učit a podporovat. Pokud jde o zpravodajčinu, byla to věc, kterou jsme se také museli učit a dělali jsme jí na základě jejich zkušeností. Znamená to tedy, že československé předválečné přepisy mluvily a vycházely jen z mírových podmínek. Ne z vojenských. Ty vojenské podmínky byly úplně jiné.

Co se týče našich jednotek, tam existoval polní prapor. To znamená, že tam byl polní prokurátor. Měli jsme soudit a soudili jsme jen vlastní lidi. Ne místní nebo nepřátelské lidi. O ty se měla postarat sovětská armáda. Navíc jsme s sebou nemohli vozit věznice

Měli jsme za úkol znemožnit činnost v prostoru naší bojující jednotky. Pokud byl rušitel civilista, museli jsme ho vyslechnout a předat sovětským orgánům. Na to tam byly sovětské věznice a tak dále. Ovšem potom jsme měli ještě jeden úkol, to bylo až později. Tenkrát byly tak zvané nepřátelské diverzní skupiny vyslané k hloubkové činnosti. V našem týlu měly za úkol vyvíjet rozvratnou diverzní činnost. Postupem času naše jednotka rostla. Vytvořili jsme takový zvláštní útvar kde bylo 120 lidí. Ten

útvár měl za úkol likvidovat hloubkový průzkum. To byl úkol defenzívy. Nepřátelská skupina v našem týlu dělala škodlivou činnost.

Nezapomeňte však na to, že vedle té naší defenzívy, zpravodajské činnosti, sovětské velení vždy určilo skupinu odborníků, kteří nám pomáhali. My jsme jim předávali lidi a oni zařizovali odsun. Byly to vojenské jednotky ministerstva spravedlnosti, „enkavodisté“.

M.P. Jakým způsobem to dělali?

K.V. Řeknu vám ještě jednu zajímavou věc. Za celou dobu, co jsem byl v armádě, se vyskytl pouze jediný případ, kdy důstojník ze západu, na západě byl tehdy nadbytek důstojníků z povolání. Na východě byla situace opačná, takže nám tehdy poslali důstojníky ze západu. Po příchodu se většinou hodně rychle změnili a mnozí z nich se skutečně osvědčili. Většina z nich měla k Sovětskému svazu přezíravý, někdy i skoro nepřátelský poměr. Ale nepůsobili rozvrtně, nerozvraceli naši morálku, ta byla jasná. Byl snad jediný případ, kdy ten dotyčný musel být odsunut. Malá skupina „enkavodistů“, kteří měli za úkol nás učit, ti nám pomáhali, velmi pomáhali. Byli to slušní lidi. Skutečně nás naučili mnohým věcem, o kterých jsme neměli ponětí. Byli jsme dobrovolníci, civilisté, nerozuměli jsme tomu. Mohu říct, že s mnohými jsme byli skutečně i dokonce v přátelském poměru. Nebylo tam žádné vyhrožování. Jednali jako rovný s rovným.

Dali nám možnost se najíst, napít, dali nám možnost žít. Nechali pro nás ušít československé uniformy, což bylo projevem důvěry. Vždycky nám umožnili a dali první linii, kdy jsme měli kontakt s nepřítelem. Komplet nám důvěřovali a dali možnost bojovat. Věřili nám. U nás nedocházelo k útekům z bojiště.

Zapomněl jsem na jednu důležitou věc. Československá jednotka v Sovětském svazu se vyvíjela v čase. Skládala se nejenom z lidí, kteří utíkali z Podkarpatské Rusi, ale většinu tvořili místní lidé. To byli Rusíni. Potom tam byli ti, kteří se tam dostali ze Slovenska, Moravy nebo z Čech. Většina z nich se ještě dostala na lodích do Velké Británie a tam fungovali jako jednotka. Část lidí odešla také do Francie nebo přes Balkán na střední východ. Tam z nich byl vytvořen prapor v čele s Klapálkem. Ten plnil obranné útoky kolem Tobruku. Později byl prapor likvidován a odsunut do Velké

Británie kde potom byl. Z těch lidí nejvíc vynikali letci. Odvedli skvělou práci, byli skvělí. Tenkrát byli nasazeni v britském letectvu a měli velikou zásluhu na tom, že Anglie vydržela německé nálety a nebyla obsazena. Na tom měli obrovskou zásluhu naši českoslovenští letci.

Co se týče vojáků mimo letců, tam byla situace jiná. Francie zklamala nejenom na válečném poli. Zradila Československo, podle smlouvy měla bojovat a poskytnout pomoc, to neudělala. Anglie, ta sice smlouvu s Československem neměla, ale neposkytla pomoc a ustupovala německému útočnému plánu na uchopení nadvlády v Evropě. Bylo to až do nástupu Churchilla, který byl rázný, ovšem to už byla jiná situace. Sovětský svaz před válkou prosazoval a hlásal kolektivní bezpečnost. To znamená, že všichni ti, kteří v Evropě uzavřeli smlouvu, měli odpovědnost za toho, kdo byl napaden. Československá vláda měla spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem. Ve smlouvě bylo na základě československých požadavků uvedeno to, že Sovětský svaz poskytne před německým nebo jiným útokem vojenskou pomoc jedině v případě, když nám tu pomoc poskytne Francie. Ta zradila a přesto nám Sovětský svaz pomoc poskytl. Neuznal Mnichovskou smlouvu.

Anglie a Francie, která byla v jejím vleku, jednala se sovětskou vládou. To jednání bylo tajné. Válka ještě nevypukla. V Anglii vládl ten zlověstný Chamberlain, v čele vlády Francie stál Daladier. Vedli tajné jednání se sovětským velením o poskytnutí pomoci v rámci kolektivní bezpečnosti. Znamenalo to, že pokud bude jeden přepaden, ostatní mu přijdou pomoci. Bylo to super – tajné jednání.

M.P. Jak vy jste se dozvěděl o tom jednání?

K.V. Jak? Až po funuse. Všechno to, co říkám, bylo ověřeno, zjištěno, doloženo, ale vše až potom. V té době jsem byl jednak mladý a jednak nezkušený. Věřil jsem tomu, co jsem znal a znal jsem toho hodně málo. Například když jsem byl později odsouzen a odseděl si skoro 6 let, až potom jsem na vlastní pěst začal zjišťovat a pídil se po historických věcech a dějinách. Přemýšlel jsem nad tím, jak se to mohlo stát, že mne, nevinného člověka, který si zasloužil plný azyl, strčili do gulagu. Nebyl jsem líný vyhledat některé lidi a ptát se jich. „Proč jsi mě takhle trestal?“ „Proč jsi mluvil tak, proč jsi dělal proti mně takové lumpárny?“

M.P. Ráda bych se vás zeptala ještě na jednu věc. Hovořil jste o situaci ve vaší jednotce, okrajově o mezinárodní situaci. Zajímalo by mne, jakým způsobem komunikovala s naší vládou v Londýně?

K.V. Londýnská vláda měla malou skupinu na středním Východě. V jejím čele byl Píka, pozdější generál. Tehdy byl plukovník nebo podplukovník, později se stal náčelníkem československo – sovětské mise. Ta byla zprostředkujícím orgánem mezi londýnskou vládou a zahraniční jednotkou. Velitel brigády a pozdější velitel armádního sboru uskutečňoval styk s Londýnem prostřednictvím mise. Ona dělala spojení mezi naším Ministerstvem zahraničních věcí nebo Ministerstvem národní obrany a vojenskou jednotkou.

Prozradím vám jednu věc. Jak už jsem říkal, ještě před vypuknutím války se sovětská politika orientovala a prosazovala kolektivní bezpečnost. Před vznikem druhé světové války, tedy předtím, než Německo napadlo Polsko, sovětská vláda vedla tajné jednání s anglickou a francouzskou vládou. Obě vlády předstírali dobrou vůli, jednání vedly jenom na oko.

M.P. Co konkrétně bylo předmětem jednání?

K.V. Spolupráce proti agresivní zahraniční politice Německa. Ta byla jasná a směřovala k ovládnutí celé Evropy. Anglie a Francie to jednání se sovětskou vládou vedla jen na oko. Bylo to pokrytectví, nemyslely to upřímně. Ne, oni nechtěli spolupracovat. Pomalu ale jistě ustupovaly před agresivitou Německa. Bylo to v období, kdy prováděly politiku ústupků. Navíc skupina, která vedla to tajné jednání s moskevskou vládou, neměla plnou moc uzavřít dohodu. Oni mohli jenom vyjednávat. O tom byla československá skupina na středním Východě v čele s Píkou informována. Mezitím sovětská vláda, to se u nás málo ví, vyjednávala přísně tajně s naší londýnskou vládou v čele s Benešem, že na území Sovětského svazu se má a za jakých podmínek se má organizovat zahraniční Československá armáda. Měla se organizovat z řad přeběhlíků a z řad lidí, kteří utekli nebo chtěli přes Polsko utéct do Sovětského svazu. To jednání bylo tajné.

Ted' mám mezeru v paměti, ale pamatuji se, že Píka svou spoluprací s anglickými orgány navázal v době, kdy ta věc byla tajná. Prozradil příslušným anglickým orgánům, že československá vláda v Londýně vyjednává se sovětskou vládou možnost organizovat československou vojenskou jednotku na území Sovětského svazu. Znamená to tedy, že spolupráce Píky s příslušnými orgány anglické vlády byla už před rokem 45, před osvobozením republiky.

V jednotce v Buzuluku se také vědělo, že Píka má svoje agenty, kteří mu podávají informace. Dokonce jsme věděli, kteří důstojníci tajně donášejí Píkovi. On byl předválečný důstojník, souviselo to s tím. V předmnichovské armádě byla zpravodajská síť, orgán druhého oddělení byl výslovně protikomunistický. Pronásledovali komunisty a levicové příslušníky armády. Píka byl tedy informován, že ve Svobodově zahraniční armádě byli i komunisté a každý věděl, že Píka je protikomunistického smýšlení. Jako komunisté jsme měli organizaci nevěřejnou. Ne tajnou, jen nevěřejnou. Neexistovaly legitimace ani schůze. Platili jsme jen příspěvek. Znamená to tedy, že vojenská zrada generála Píky, která byla zjištěna soudem v roce 1948 a začátkem roku 1949, kdy byl Píka odsouzen k trestu smrti, začala už v té době před zahájením druhé světové války. Píka měl prozradit Angličanům tuto strašně tajnou věc. V té době, kdy československý prapor bojoval u Sokolova, byli naši příslušníci první, kdo mohl bojovat se Sovětskou armádou. Po nás byli Poláci a potom francouzská letecká jednotka.

Když vezmete v úvahu podmínky, v té době to byla bomba. Najednou v roce 1943 na Východní německo – sovětské frontě vystoupila u Sokolova Československá jednotka. Tady byl hluboký týl, nacistická nadvláda nad většinou států Evropy, protektorát a najednou noviny začaly psát o tom, že vystoupila Československá jednotka.

Co se týče Píky, k tomu se vrátím později, když už jsem ho vyslyšel jako asistent vrchního vojenského prokurátora. Tehdy na něj bylo v roce 1945 podáno trestní oznámení, které podepsal náčelník generálního štábu.

Když jsem ho vyslyšel, nepamatuji se, že by u výsledku hovořil o spoluprací s anglickými orgány. Pamatuji se ale, že i po roce 1945 s anglickými orgány pokračoval v zakázané spoluprací. Při výsledku mi přiznal spoluprací po 45. roce při budování lidové armády po osvobození republiky. To byl ve funkci náměstka generálního štábu. Osobně se nepamatuji na to, co bylo předtím. Soustředil jsem se na

jeho spolupráci po osvobození republiky. To byl ve funkci nejenom náčelníka Československé mise, ale i zástupce náčelníka hlavního štábu.

Pamatuji se na to, že podrobně vypracoval plán vybudovat novou československou armádu po roce 1945. Bylo to vojenské tajemství a nikdo to nevěděl. Přiznal to nejenom mě, ale i při hlavním líčení když byl souzen.

M.P. Ve kterém roce to bylo?

K.V. V únoru roku 1948 byl vzat do vazby. Administrativně byl vyslýchán na HS OBZ, potom byl předán vojenskému prokurátorovi. Trestní oznámení podepsal Boček a potom se dostal ke mně k výslechu. Soustředil jsem se na jeho činnost po vypuknutí druhé světové války, po napadení vojska. Soustředil jsem se také na jeho činnost po osvobození republiky. Pamatuji se, že jsem měl těžkou hlavu z toho, jestli mám v protokolu, který jsem s ním sepsal, psát o plánu vybudovat novou československou armádu. Naše republika byla osvobozena po roce 1945, neexistovala tu žádná armáda, pouze vládní vojsko. Ovšem vládní vojsko to není armáda. Československá armáda se začala budovat podle Košického vládního programu. Měla tu být nová armáda, která se začala budovat po vyhnání německých okupantů.

Tehdy jsem nevěděl o tom, jestli má mít „X“ nebo „Y“ počet divízií a tak dál, byl jsem na pochybách. I když byl spis tajný, neopovažoval jsem se do toho protokolu napsat vojenské tajemství. Nevěděl jsem, kdo bude mít protokol k dispozici. Naformuloval jsem to tedy tak, že Píka přiznává, že prozradil do všech důsledků a podrobností počet a způsob sestavení nové armády. Ale specifikovat to, to jsem se prostě neopovážil.

M.P. Pane doktore, ráda bych se teď vrátila zpátky k vašemu životnímu příběhu, připadá mi, že jsme teď poněkud odbočili. Při minulém setkání jsme se dostali k osvobození republiky. Jak vy sám jste prožíval dobu, kdy bylo osvobozeno Československo?

K.V. Prožíval jsem to různě. Byl přede mnou veliký otazník co se mnou bude dál. Vždyť jsem byl civilista, který byl pod tlakem objektivní skutečnosti oblečen do

uniformy. Dělal jsem co jsem mohl, ale přitom jsem chtěl dělat prospěšnou práci. Ovšem to, jaká bude moje budoucnost, to jsem nevěděl. Dělal jsem do posledního puntíku co jsem musel dělat, nechci říct, že jsem to dělal z donucení, ale spíš pod tlakem. Byla to moje funkce. Dělal jsem to, ale vnitřně si kladl otázku, co mám dělat dál. Dostal jsem a měl jsem „x“ možností . Kdyby to dnes slyšel nezaujatý člověk, žasl by nad tím, že jsem po tom neskočil jako hladový pes.

M.P. Když bychom se teď podívali na období osvobozování Československa, můžete mi nějak popsat náladu lidí, jak jej vnímali?

K.V. Já jsem tehdy moc věcí znal a hodně věcí neznal. Mohl jsem mít různé iluze a vidiny. Ovšem skutečnost byla úplně jiná.

M.P. Můžete mi ji popsat?

K.V. Byla jiná v tom směru, že úkol jednotky se skládal ze dvou částí. Osvobodit republiku, vyhnat okupanty a současně umožnit vzít k zodpovědnosti lidi, kteří to mají na svědomí. Po překročení hranic Dukly jsme začali postupovat přes Slovensko na západ. Zjišťovali jsme, že bychom museli zavřít tolik lidí, že by na to věznic nebylo. To byla první věc. Druhou byla ta, že na Slovensku byla komplikovaná situace. Část Slováků byla ještě opilá „tisoovskou“ republikou. Ta druhá část byla ale poctivá, spokojená a radostná. Upozorňuji na to, že takhle jsem to viděl máma očima. Ovšem po válce existoval Košický vládní program. Londýnská vláda se přestěhovala do Košic. Ta vláda jej vytvořila v rámci souhlasu politických stran, které tvořily Národní frontu. Tehdy to byl nejvyšší zákon.

Program byl však formulován pouze všeobecně, bylo v něm použito všeobecných výrazů, které se mohly vykládat různým způsobem. Například pokud šlo o armádu po osvobození republiky, měla mít kostru, kterou měly tvořit zahraniční armády. Nebylo řečeno, jestli půjde o východní nebo západní armádu. Dále tam měli být příslušníci domácích partyzánských oddílů a odbojových skupin. Po roce 1945 se nahrnuly na nově vzniklé ministerstvo tisíce žádostí o přijetí do armády. Byli to tisíce předválečných příslušníků armády. Všichni, i vládní vojáci podali přihlášku.

Prověřování tisíců žádostí mělo provádět OBZ. Ovšem to oddělení OBZ bylo zvláštním oddělením. Mělo převzít kompetenci z defenzívy prvního sboru. Kompetence měla být rozšířena pro ověření a souhlas s vyhověním těch tisíců žádostí. Armáda se tedy měla skládat z příslušníků zahraničních jednotek. Ale už nebylo řečeno jestli východní nebo západní armády. Každý si to mohl vykládat po svém. K tomu se ale dostanu později, až budu vyprávět o sporech, nesouhlasech a nepřátelství mezi Reicinem a Vašem. Ovšem já jsem nikdy neměl pravomoc rozhodovat jestli to nebo ono.

M.P. Vás osobně neštvalo, že nemáte tuto pravomoc. Z vašeho vyprávění cítím, že vám to bylo jedno. Je to tak?

K.V. Ne, vzal jsem to moc doslovně. Štvalo mě to. Já jsem tehdy podal trestní oznámení na ministra, ale stěžoval jsem si i na Reicina. Na to mám důkazy. Abych to upřesnil. Podal jsem trestní oznámení na aktivního ministra, na Čepičku. Bylo to kvůli jeho zločinné činnosti. Pokud jde o Reicina, podal jsem stížnost nejvyššímu orgánu stranického výboru ÚV KSČ. Napsal jsem, že jednou nebo dvakrát porušil Košický vládní program. Porušil jej ve dvou směrech.

M.P. Můžete mi říct ve kterých?

K.V. Řeknu vám to úplně přesně a mám na to i důkazy. Reicin přezíral příslušníky zahraniční armády na západě. Měl k nim absolutně negativní postoj. Pro něj existoval pouze příslušník východní armády. Tím zavinil hroznou věc, ale k tomu se dostanu později. Málokdo se v té době opovážil udělat to, co jsem udělal já. Podal jsem trestní oznámení na aktivního ministra. Odevzdal jsem to přímo do rukou generálnímu prokurátorovi.

Vrátil bych se ale ke službě ve vojsku. V roce 1944 jsem přišel do styku s Reicinem. Do té doby jsem ho osobně neznal. Myslím, že jsem o něm jenom slyšel. Při reorganizaci našeho vojska v Sovětském svazu jsem se dozvěděl, že se reorganizuje. Náčelníkem Obranného zpravodajství se stal Reicin a já jsem dostal rozkaz, že budu

jeho zástupcem. Byl jsem překvapen. Později, když jsem narukoval na štáb armádního sboru, poznal jsem Reicina osobně. Moje práce byla taková, že jsem v rámci Obranného zpravodajství sboru dělal práci mimo armádu. Nezajímal jsem se o příslušníky armády. Dělal jsem defenzívu. Práce se týkala prostoru mimo příslušníky sboru.

V té době se už počítalo s tím jak bude armáda vypadat. Do armády vstupovali lidi, kteří sloužili ve slovenské armádě, nebo přišli Volyňští Češi. Někdo byl dokonce propuštěn ze Sovětské armády a jako Čech byl přijat ke sboru. Reicin se zabýval výlučně stykem se sovětskými orgány. O vlastní kontrarozvědku, kterou jsem dřív dělal v první brigádě, o tu se příliš nestaral. Měl jsem tedy relativní svobodu. Podotýkám, že s Reicinem jsem měl výlučně služební poměr. Nikdy mezi námi nedošlo k přátelství nebo kamarádství. Nikdy jsem nepatřil mezi jeho blízké přátele. Měl určitý počet svých přátel, s kterými se stýkal. Služebně i mimoslužebně. Pokud si ale pamatuji, více mimoslužebně. My byli ve styku pouze přes služební věci. Tituloval mě Vaši a já Reicine a přirozeně jsme si tykali. V té době jsem byl asi nadporučíkem a Reicin byl, myslím, kapitán. Vyšší hodnost asi neměl. Co se týká zpravodajčiny, té moc nerozuměl.

Byl osvětovým důstojníkem a jako takový měl kontakt s lidmi. Po stránce politické byl informován a na vyšší situace. Relativně. S náčelníkem osvěty, Procházkou, byl v kamarádském styku a tvořili vedoucí činitele neveřejné organizace komunistů. Komunistů bylo málo, několik desítek. Ve sboru jich nemohlo být víc jak 70. To je můj odhad. Já jsem se do strany přihlásil už v Buzuluku, ale kdy o mě bylo ve vedení jednáno, to nevím. Víím jen to, co se mi doneslo. Po přihlášení o registraci byl Reicin proti tomu. Nesouhlasil.

Co se týče Obranného zpravodajství, až později jsem se dozvěděl, že na jeho obsazení měla díl porada. Dozvěděl jsem se to z autentických pramenů. Na poradě byl velitel sboru Svoboda a sovětské důstojníky, kteří byli ke sboru přiděleni. Byl mezi námi tedy takový poměr. Nic se nezměnilo. Dělal jsem to, co předtím v brigádě. Začátkem roku 1945 ale nastala situace, kdy Reicin odešel do Košic. Tam už byla nová vláda v čele s Fierlingerem. Na Ministerstvu národní obrany byl Svoboda. Ten také odešel do Košic. Tam byla uveřejněna zpráva o Košickém vládním programu. Reicin zakládal na novém ministerstvu, které tehdy bylo víceméně ve vzduchu, Hlavní správu

obranného zpravodajství. Když odešel, musel jsem dělat, jako statutární zástupce, vedoucího.

Mým úkolem bylo zjišťovat a likvidovat agenturu neboli důvěrnickou síť gestapa, „Abwehru“ a likvidaci „Werwolfu“. Byli to tak zvaní, česky přeloženo „vlkodlaci“. Když museli Němci opustit území republiky, nechávali na něm síť pro agenturní, diverzní a sabotážní činnost. Tato síť měla bojovat proti novému režimu a státnímu aparátu osvobozené republiky.

Reicin zpočátku neměl lidi. Právě na něm záleželo budování aparátu a Hlavní správy. Já jsem dělal pouze to, o čem jsem hovořil. Neměl jsem se starat o výběr kádrů Hlavní správy OBZ, to řídil Reicin. Vybíral lidi a dával mi je k dispozici. Já sám jsem do aparátu Hlavní správy doporučil jediného člověka. Byl to můj spolužák, před okupací Československa byl aktivním důstojníkem. Byl tehdy přijat na můj návrh. (Eduard Kocián pozn. M.P.)

Vrátím se ale k Reicinovi. Zpočátku pracoval tak, že sám prověřoval lidi při budování Hlavní správy. Měl obrovský úkol prověřovat všechny, kdo si podali žádost o přijetí do armády a byli před okupací členy předmnichovské armády. O Reicinově činnosti nic bližšího nevím. Koho doporučil, koho ne, nevím. Z vlastní zkušenosti však mohu říct, že kromě mě na Hlavní správě nikdo z východní armády nebyl. Vybaví se mi vlastně ještě dvě výjimky. Jednalo se o dva důstojníky, kteří byli v prvním sboru. Na Hlavní správě dělali po krátký čas službu, potom odešli. Jeden z nich tam pracoval krátce.. Druhý odešel později také, ale nevím proč.

Na generálním štábu byla spousta předválečných důstojníků. Byli tam také důstojníci ze západu. Dostával jsem se s nimi do konfliktu. Podle mého oni neměli být v nové lidové armádě. Když jsem to viděl, jednou nebo dvakrát jsem podal zprávu na ÚV KSČ. Ta zpráva byla velmi konkrétní, ale vždy se ocitla v koši. Vyřizoval to člověk, který byl později souzen s Reicinem. Byl to také jeden z důvodů proč jsem musel být odejit.

M.P. Můžete mi říct, jakým způsobem Reicin pracoval?

K.V. Myslíte celkově? Sám nevím. Ty věci jsem znal z doslechu a měl jsem nějaké pochybnosti. Na hlavním, generálním štábu se objevili důstojníci, o kterých jsem měl

informace a poznatky, že nebyli nejlepší. Ovšem, nestaral jsem se o to. Víím, že Reicinovým zástupcem se stal bývalý příslušník druhého oddělení. Bylo to zpravodajské oddělení předmnichovské armády. To oddělení bylo ostře a přísně proti komunistické. Komunisti v armádě byli pronásledováni. S Reicinovým zástupcem jsem nebyl v kontaktu, ale nic kladného o něm říct nemůžu.

M.P. Jak se jmenoval Reicinův zástupce?

K.V. Byl to plukovník Černík. Reicin sem tam dělal nějaké porady kterých jsem se zúčastňoval. Byl jsem jediný, kdo se čas od času podle potřeby ozval a projevil nesouhlas s některými Reicinovými opatřeními. Jenom já jsem se opovážil něco říkat.

M.P. Jaká opatření například Reicin vydával?

K.V. To už nevím, nepamatuji si to. Ovšem později se situace mezi mnou a Reicinem změnila. V prvních týdnech, možná měsících se nic neprojevovalo. Služebně se Reicin ke mně choval slušně. K žádnému osobnímu přátelství však nikdy nedošlo. Postupem času se však náš vztah ochladil. Reicin o mou činnost neprojevoval zvláštní zájem. Myslím, že neměl ani čas. Později, když v rámci mého oddělení vznikla skupina, která se zaměřila na činnost západních států, Francie, Anglie a Ameriky, Reicin začal najednou projevoval zvláštní zájem.

Kromě jiného se zajímal o problematiku „banderovců“. Byli to ukrajinští nacionalisté, teroristé, kteří hlavní činnost vyvíjeli na území Polska. Prostor Československa využívali k tomu, aby se dostali do Bavorska. V rámci Ameriky a západních mocností hledali azyl. Na území Československa však používali teroristických metod. Vraždili a loupili místní obyvatelstvo. Mým úkolem bylo je zpravodajsky likvidovat. Musím ale říct, že v té době se teprve budovaly orgány ministerstva vnitra. Budovaly se od základu neboť neexistovaly, Česká policie byla také v dezolátním stavu. Ti, co byli zjevně pro – němečtí, ti, kteří spolupracovali, museli odejít. Zakládal se nový výkonný aparát. Protože neměl dost zkušeností, musel jsem s mými lidmi suplovat to, na co nestačil. Práce proti „banderovcům“ souvisela s polským územím. Bylo tedy nutné se neprodleně domluvit s polskými orgány. Musel jsem s vysokým pracovníkem

ministerstva vnitra letět do Varšavy a tam domluvit spolupráci. Domluvili jsme se s náměstkem tehdejšího polského ministra vnitra. Dohodli jsme se, že budeme chytat lidi pouze na našem území a předáme je buď polským nebo sovětským orgánům.

Dělal jsem tedy práci, která byla nad rámec mých dosavadních činností. Dělal jsem ji ale poctivě. Tehdy jsem musel jít k referátu, k náčelníku generálního štábu Bočkovi a dokonce, já jakožto kapitán jsem musel jít místo Reicina k tehdejšímu ministru československé vlády referovat, jak vypadá situace na Slovensku. Reicin se o to moc nestaral.

Udělal jsem ale jednu věc. Tehdy jsem nechal zavřít nějakého vyššího církevního funkcionáře z Košic. Předal jsem ho Polákům ke zpravodajskému vytěžení. Najednou jsem se však dostal na kobereček k Reicinovi. Během 24 hodin jsem musel nechat toho člověka propustit a vrátit na místo v Košicích.

M.P. Co se tehdy stalo?

K.V. Vše se pochopitelně rozneslo v politických kruzích. O toho církevního funkcionáře začali stát pravicoví političtí činitelé. Zejména státní tajemník československého ministra národní obrany Ferenčík. Musel jsem tedy zařídít, aby Poláci během 24 hodin vrátili církevního funkcionáře. Reicin mi dal nůž na krk, měly z toho být vyvozeny důsledky. Už předtím mi do mého odboru umístil jednoho důstojníka, který měl být podřízen přímo jemu, Reicinovi. Ne mně. Byl to zvláštní případ.

V té době už byl poměr mezi námi hodně vyostřený. Bůhví jestli byl ten důstojník vůbec v odboji. Odbojáři bylo po roce 1945 víc než mělo Československo obyvatel. Lidi se tehdy scházeli a jeden druhému svědčil, že je odbojář. Reicin ke mně tedy dosadil svého člověka jemuž dával pokyny. Já s ním neměl nic společného. Mohl mě jenom zdravít.

M.P. Měli jste spolu s Reicinem často konflikty?

K.V. Neřekl bych že často. Nepatřil jsem do skupiny jeho kamarádů a přátel. Měl přátele nejenom v partaji, tedy v neveřejné komunistické organizaci, ale i soukromě.

Na schůzích jsem byl většinou jediný člověk, který něco namítal. Pochopitelně, nikdy jsem nepoužíval hrubých výrazů. Věcně, odborně jsem s ním v mnoha věcech nesouhlasil. On byl poměrně autoritativní člověk a záleželo mu na tom, aby si svou autoritu zachoval. Byl jsem jediný kdo se mu odvážil oponovat.

Reicin se v té době cítil hodně na koni. Aniž by mi cokoli řekl, nechal mě přemístit na první oblast armády. Na právní oddělení. Znamená to, že jsem byl vyhozen z aparátu Československého zpravodajství. Z aparátu, který jsem sám pomohl založit.

M.P. Ráda bych se vás zeptala ještě na jednu věc. Četla jsem v různých materiálech o tom, že Reicin byl tajným agentem NKVD. Co je na tom pravdy? Můžete mi k tomu něco říct?

K.V. Tyhle pohádky rozšiřovali různí lidé. Nevím proč. Musím říct, že u naší Východní jednotky byli sovětští styční důstojníci. Byli to lidé, kteří byli přiděleni k Čs. jednotce neboť měli určité předpoklady, museli být odborníky. Měli jsme od nich sovětské zbraně. Naši lidé, kteří prodělali výcvik, prodělali jej se sovětskými zbraněmi. Neznali je, nemohli dělat instruktáž. Navíc pochopitelně Sovětský svaz přidělil k naší jednotce velení neboť chtěl mít o všem přehled.

M.P. Reicin vám tehdy k vašemu odstranění ze zpravodajství neřekl vůbec žádný důvod?

K.V. Ne, vůbec mi to neodůvodnil. Prohlásil však veřejně, že jsem bezdůvodně vydal Polákům toho církevního funkcionáře. Ten byl ale evidentně prověřen a uznán jako rezident „banderovců“ na československém území.

Ovšem, když jsem hovořil před chvílí o situaci před koncem války. Tehdy jsem nebyl dostatečně informován a nevěděl jsem co budu v budoucnosti dělat. Na základě příkazu nebo doporučení, jsem neodešel do civilního života. Zůstal jsem v armádě. Tehdy jsem dokonce dělal stáž ve vojenské justici a složil soudcovskou zkoušku. Existoval zvláštní trestní, vojenský trestní zákon a vojenský trestní řád a vojenské soudy. Musel jsem to tedy po nocích studovat, abych obstál u zkoušky. Stáž u soudu byla víceméně formální. Tímto způsobem jsem se tehdy zajistil pro každý případ.

MEMO 2013/1

Tehdy mě vyhledal nějaký plukovník „Dupl“. Nikdy předtím jsem s ním nepřišel do styku. Byl plukovníkem západní armády, to jsem ale vůbec nevěděl. Najednou na mě narazil a vykládal, že je funkcionářem Vrchní vojenské prokuratury v Praze. Měl obrovské resty a chyběli mu pracovníci. Chytil jsem se za hlavu a říkám mu „co vy hledáte?“ Hledal referenty. Souhlasil jsem. Chtěl jsem se dostat od těch nezáživných civilních smluv, nebavilo mě to. Neuplynul ani týden a byl jsem k němu přemístěn. Byl vrchním vojenským prokurátorem, ale nevím, jak se dostal na to místo. Nevím co to bylo za člověka.

M.P. Mě spíš zajímá jakým způsobem vás vyhledal. Musel se o vás přeci nějak dozvědět.

K.V. Nevím, na to se nepamatuji. Víم stoprocentně to, že jsem o něm nikdy předtím neslyšel, nikdy jsem nevěděl co a jak. Tehdy jsem se dostal na prokuraturu a byl rád, že jsem se zbavil těch nezáživných smluv. Resty, které tam zůstaly, jsem za krátkou dobu zlikvidoval. Byly to převážně jednoduché věci, které jsem znal ještě z minulé doby. Jednalo se o nezajímavé, nezáživné a nepolitické případy.

Vývoj prokuratury však šel dál. Aniž bych to věděl nebo se po tom pídil, proč a jak, plukovník Dupl odešel. Nevím kam, ale na jeho místo nastoupil generál justice Vaněk. Seznámil jsem se s ním už u Reicina, ale neudržel jsem s ním styky. Byl justičním důstojníkem. Já jsem, poněvadž jsem tehdy složil zkoušky, byl major. Major justice. Vaněk byl tedy určen prokurátorem místo Dupla a zároveň se stal mým šéfem.

Byl to slušný a lidský člověk. Na své místo byl pochopitelně dosazen Reicinem. On měl jako náčelník Hlavní správy OBZ pravomoc doporučovat nebo nedoporučovat někoho na tu nebo onu funkci. Měl pod kontrolou nejenom povýšení a vyznamenání. Já s tím tehdy neměl nic společného. Reicin mě nikdy nebral s sebou na žádná jednání. Pouze jsem „autonomně“ dělal to, co jsem dělal. Nařizoval, podepisoval, měl styky s Ministerstvem vnitra, pochopitelně. Měl jsem ještě styk se sovětskými orgány, na našem území tehdy byly ještě zbytky Sovětské armády. Odešly až koncem roku 1946 nebo 1947. Naše výkonné orgány měly kromě jiného za úkol zadržovat zběhy nebo ty,

kteří se vzdělili bez povolení od své jednotky. Měli jsme je odevzdávat na sovětskou komandaturu nebo sovětským orgánům.

Kolem Československa bylo sovětské vojsko. V Rakousku byl centrální štáb sovětské expediční jednotky, které se zdržovaly ve střední Evropě. V Rumunsku, Maďarsku, Rakousku a tak dále. S nimi Reicin nejednal, neměl na ně čas a hotovo. Vždy je posílal ke mně. Oni neznali základní věci jako byla například Československá Ústava. Nevěděli co které orgány dělají. Sovětské zřízení bylo úplně jiné a oni neměli žádnou informaci. Když přišli za Reicinem, on říkal „já to nechci“, „Vaš to vyřídí“ a pobočník posílal ty lidi ke mně. Nemohl jsem je odmítnout, musel jsem s nimi jednat slušně. Když přišli jednou, ještě to šlo, ale chodili opakovaně. Nemohl jsem vůbec nic dělat.

Když nastoupil Vaněk místo plukovníka ze západu, naše styky byly pouze služební. On byl představený a já referent. Já byl hodnostně niž a musel jsem poslouchat jeho příkazy. Plnil jsem je a byla mezi námi výborná spolupráce.

Po únoru 1948 jsem byl upozorněn na to, že dostaneme trestní oznámení na generála Píku. Jednoho krásného dne ke mně vrazil do místnosti na vojenské prokuratuře Reicin. Přišla s ním administrativní pracovnice Hlavní správy slečna, nebo paní Uhlířová. Byla administrativní pracovnicí odboru Hlavní správy, který měl na starosti generál Klen. Později jsem se dozvěděl, že tam byla hýčkána. Mimochodem, ona byla hezká holka. Byla k ní jaksi projevena důvěra. Uměla německy a anglicky. Ona tedy nesla spis Píky. Reicin přeci nebude Vašovi nosit spisy, že?

Tehdy Reicin pronesl výrok o tom, že Píka byl vyslýchán administrativně. To znamená ne soudně nebo prokurátorsky. Byl vyslýchán skupinou generálů v rámci HS OBZ. Byli to asi tři nebo čtyři generálové. Tehdy se k ničemu nedoznal a vše zapíral. Sepsali protokol, který vypracovala Uhlířová. Když spis byl předán mně na stůl, Reicin pronesl výrok, že Píka nedoznal vinu a to, co obsahuje spis, je zhruba trest na patnáct let. Měl ještě říct to, že případ bude projednán, až to bude na špagát. Trestní oznámení bylo podepsané náčelníkem generálního štábu Bočkem. Obsahovalo obvinění, že Píka vyzradil československé vojenské tajemství.

Na to byl tehdy zákon. Odpověděl jsem na to, že jsem prokurátor, беру to na vědomí a věc budu svědomitě vyšetřovat. Byla u toho Uhlířová, pro mě to byla cizí osoba. Navíc jsme byli s Reicinem v nepřátelském poměru. Byl jsem nestranný prokurátor.

Nebudu tedy něco vyšetřovat a předem slibovat jak to dopadne. Něco formálního jsem tedy odpověděl.

Každý spis musel projít normální cestou, být prezentován, dostat razítko a tak dál. Jde to strašně pomalu, ale byrokratické formality musí být zachovány. Už si nevzpomínám jakou jsem měl hodnost, když jsem vše vyšetřoval. Bylo to po soudcovské zkoušce, takže jsem byl justičním důstojníkem. Povýšili mě bez intervence Reicina. Píka byl generál. Vyslychal jsem ho. Nikdy ne mezi čtyřma očima. Vždy byl přítomen zapisovatel. Toho jsem měl spolehlivého. Byl to nějaký kapitán. Zapisovatel byl vždy přítomen a všechno protokoloval. Výslechy se prováděly tak, že vyslýchaný něco řekl, věci vykládal souvisle. Odpovídal na dotazy „jak“, „proč“, „kdy“ a upřesňoval. Já jsem potom diktoval text do protokolu. Text potom musel být vyslýchanou osobou podepsán. Obsahoval větu, že vše bylo hlasitě diktováno, přečtený text a podpis. Vyslýchaný slyšel co diktuji a před podpisem si to ještě jednou přečetl. Protokol podepisoval i protokolující kapitán. Výslech byl prováděn v úředních hodinách. Od půl osmé do čtyř. Nikdy ne v sobotu, neděli či svátku.

Píku ke mně přiváděl z vazby strážný. Ten ho musel prokurátorovi vždy přivést a odevzdat pohyblivého a živého. Strážný musel během výslechu stát venku u dveří. V místnosti tedy byl pouze vyslýchaný, zapisovatel a já. Vyslýchaného jsem se nikdy nedotýkal. Vždy jsem jej oslovoval podle hodnosti a vykal mu. Jednal jsem s ním vždy zdvořile. Kromě jiného bylo mým úkolem kontrolovat i dopisy. Přijaté i odeslané. Také jsem dovoloval mimořádné úlevy. To znamená četbu, romány nebo nějaké přilepšení v podobě darů či jídla. Vše šlo přese mě. Dovoloval jsem vše, co bylo povoleno. Co se týkalo ostatních věcí, měl k dispozici vězeňského velitele, dozorce a lékaře. Po těchto stránkách už jsem nad ním neměl pravomoc. Kdy měl mít večerku, kdy mohl spát nebo ležet, o tom rozhodoval velitel. Píka byl tehdy po operaci žlučníku. Z mé strany bylo vše normální, co jsem mohl, povolil jsem. Jediné čeho jsem se musel účastnit, byly návštěvy. To směl pouze vyšetřující prokurátor, ten povoloval návštěvy. Když někdo přišel na návštěvu, asistoval jsem u toho.

K trestnímu oznámení potom Reicinovo oddělení dodávalo různé doklady. Byly to dodatky. Dostával jsem zápis administrativních výslechů před komisí a další věci. Vše, co přišlo, jsem nechal projít podatelnou a zařadil do spisu. Nezajímalo mě jestli je to tajné nebo ne.

V té době však nastala celostátní organizační změna. Vznikl tak zvaný státní soud. Znamenalo to, že vznikl nový ústavní orgán, který měl vyšetřovat a rozhodovat o nejtěžších trestných činech jako byla špionáž nebo vlastizrada. Zároveň byla vydána novela o nejtěžších trestných činech, které měl řešit státní soud. Tento soud měl tedy řešit i Píkův případ. Ještě předtím, než jsem ukončil vyšetřování u vrchní prokuratury, Píka se na základě mých výslechů, už nevím jak dlouho trvaly, možná dva nebo tři měsíce, přiznal. Pokud se dobře pamatuji, kladl jsem důraz na jeho nejnovější činnost po roce 1945. Kladl jsem důraz na to, co Píka dělal po osvobození republiky, kdy byl ve funkci náměstka náčelníka hlavního štábu. Trestní oznámení bylo podáno a podepsáno náčelníkem hlavního štábu.

Nepamatuji se na to, že bych nějak vyšetřoval Píkovu činnost před válkou. Píka ale během několika týdnů doznal svoje styky s orgány anglické služby. S orgány Velké Británie. Doznal, že jim prozradil jak bude organizována československá lidová armáda. Početní stavy neřekl, ale informoval je. Řekl mi, že podrobně informoval o tom, jak bude vypadat armáda, která se buduje. Znamená to, že doznal nejtěžší trestný čin. Také byl vyslýchán na další činnost, která mu byla vytýkána trestním oznámením. Sice že prováděl sabotáž výstavby Československé vojenské jednotky v SSSR. Měl brzdit výstavbu. Co říkal, to už se nepamatuji.

Tehdy jsem pátral po archivním materiálu, který měl Píka založit nebo vést jako náčelník Čs. vojenské mise v Sovětském svazu. Bohužel jsem nic nespátral. Nebylo to jednoduché, neboť úřad byl po roce 1945 likvidován. Ve vojenské justici jsem pracoval nějaký ten týden, informoval jsem tedy o mé činnosti nadřízené orgány na Ministerstvu národní obrany a na Justičním odboru. Ve smyslu zákona pro zřízení státního soudu a státní prokuratury, jsem byl najednou justičním odborem ministerstva národní obrany přemístěn do civilní justice. Znamenalo to tedy ke státnímu soudu a státní prokuratuře. Nevím už na základě jakého požadavku nebo doporučení to prováděli. Vím jen, že oni byli informováni o tom, kdo co dělá a kdo má jaké výsledky práce, kvalifikaci a tak dále. Já jsem byl spolu s vybranou skupinou justičních důstojníků přemístěn ke státnímu soudu jako vyšetřující soudce.

Pochopitelně, že případ generála Píky nebyl vyšetřováním dokončen. Než jsem byl přemístěn, musel jsem prokurátorovi předat agendu. Odevzdal jsem vše, i spisy a přestěhoval se na Pankrác. Dostal jsem se ale do prostředí civilního soudnictví, kde

převážnou část tvořili civilisté. Jen úzkou skupinu tvořili vojáci, justiční důstojníci. Byli řízení, používám teď tento výraz ve všeobecném smyslu, trestním řádem a trestním zákonem ministerstva spravedlnosti. Ocítl jsem se tedy v civilním prostředí reprezentovaném ministrem Čepičkou. Prostředí mi nevyhovovalo, cítil jsem se tam špatně. Píkův případ, přirozeně zdědila podle nového zákona státní prokuratura a soud, kde bylo utvořeno vojenské oddělení státního soudu a prokuratury. Sám jsem se tedy dostal do podřízení ministerstva spravedlnosti. Zjistil jsem, že se tam věci neprovádí tak, jak by měly. Píkův případ jsem ukončil ve vojenské skupině státního soudu jako vyšetřovatel. Potom už mě to tam nebavilo, sám jsem žádal, abych byl přemístěn zpět do vojenské justice. Nelíbilo se mi tam.

M.P. Vyhověli vám?

K.V. Vaněk tehdy šel intervenovat na justičním odboru Ministerstva národní obrany, aby mi vyhověli a přeložili k němu na prokuraturu. Justiční odbor s tím souhlasil. Byl jsem přeložen na funkci asistenta či referenta Vaňka. On zastával funkci náčelníka vojenské skupiny státní prokuratury. Podle tehdejšího zákona a platného trestního řádu jsem nemohl dělat pak prokurátora ve věci proti Píkovi.

Píkův případ se dostal ke státnímu soudu, státní prokuratuře. Udělal jsem tam ještě jednu věc. Vedoucí vojenské skupiny státní prokuratury Vaněk, který byl sám přemístěn od vrchní vojenské prokuratury ke státnímu soudu, mě požádal, abych udělal koncept žaloby na generála Píku. Tehdy jsem Píkův spis ukončil s tím, že věc po vyšetřování postupuji státní prokuratuře k dalšímu opatření. Generál Vaněk mi říkal, že by spis musel prostudovat, byl to složitý, závažný trestní případ. On na to neměl čas, byl zavalen prací. Já jsem tedy udělal koncept dle svého nejlepšího svědomí a dle zákona. V konceptu jsem žádný trest nenavrhoval. Vynechal jsem prázdné místo. U každé žaloby je na konci napsáno „tomu a tomu navrhuji uznat žalovaného vinným a potrestat ho tak a tak“. Dále se cituje zákon a paragraf. Já to místo vynechal. Popsal jsem, co bylo ve spisech. Nedal jsem tam žádné stanovisko. Případem jsem se zabýval proto, že jsem znal i situaci generála Píky ve vojenské jednotce. Víím, že mezi Píkou a jednotkou byl velmi napjatý vztah. Tehdy si generál Svoboda dovolil bez vědomí Píky napsat dopis Stalinovi. V té době byla jednotka na

úrovni polního praporu. Žádal, aby se polní prapor zúčastnil skutečného boje a byl umístěn na frontu aby mohl bojovat. Byla válka my, co jsme byli v zahraniční armádě v Sovětském svazu, jsme tam šli proto, abychom bojovali. Formálně Píku překročil, překročil i vládní výbor Československé republiky v Londýně. Tehdy dostal důtku od ministra národní obrany i od Píky. Kromě toho měl Píka v jednotce své tajné agenty, důvěrníky, byl o všem informován. Měl tam svoje lidi, kteří mu podávali zprávy jak to vypadá v Buzuluku.

Vaněk, protože věc neznal dopodrobna, potřeboval poradce. U líčení jsem tedy figuroval jako expert či poradce. Předseda senátu to uznal. Došlo tam k takové věci. Ten, kdo dělal zapisovatele, vyplňoval tištěný formulář. Proti komu se koná líčení, kdy se koná, za co a kdo je přítomen. Ten kdo protokoloval mě uvedl nesprávně jako prokurátora. Já jsem ale originální prokurátorskou žalobu nepodepisoval a ani písemně trest nenavrhol. Trest jsem navrhoval jednak v textu žaloby a když se zahájilo řízení, intervenující prokurátor má přednést slovy žalobu a žádat trest. Do protokolu jsem byl mechanicky nesprávně jako prokurátor zapsán já. To všechno mělo důsledky, k tomu se ale dostanu později. Konalo se tedy přelíčení a já seděl vedle Vaňka. Píka doznal to samé, co při vyšetřování, kdy jsem ho já jako prokurátorský pomocník vyslychal. Přiznal, že anglickým orgánům prozradil jak má být organizována nová lidová armáda. Nevím jestli přiznal i dřívější styky do osvobození republiky. Nevím, nepamatuji se už. Co se týče té sabotáže, to už se také nepamatuji. Píku odsoudili za špionáž, dopustil se vojenské zrady. Dostal trest smrti.

Píkův případ byl relativně těžký. Píka byl zkušený a vybraný zpravodaj. Jako vyšší důstojník měl školy a dlouholetou praxi. Byl zpravodajským důstojníkem, to znamená, že byl na vysoké úrovni. Já měl také nějaké životní zkušenosti, ale chtěl jsem, aby moje práce byla kvalitní. Chtěl jsem ukázat, že jsem odvedl kvalitní práci. Přede mnou ho vyšetřovala skupina generálů a i vedoucí Hlavní správy OBZ Reicin. Oni prakticky ničeho nedosáhli, k vině se Píka nepřiznal.

M.P. Čím to mohlo být způsobeno že jim se nepřiznal a vám ano?

K.V. Nevím. Měl jsem k dispozici protokoly o výsledcích, ale ty za moc nestály. Vyšetřoval jsem jej normálním způsobem. Chtěl jsem ale ukázat, že jsem byl

nespravedlivě odstraněn ze zpravodajského aparátu, na jehož budování jsem se podílel. Kromě jiného jsem chtěl ukázat, že jsem byl odstraněn z práce, kde jsem dosahoval mimořádných výsledků. Proč se u mě doznal? Asi jsem mu dával otázky, jak se lidově říká „na tělo“. Já jsem vyslyšel „x“ set, možná „x“ tisíc lidí. Měl jsem svou výslechovou metodu. Nikdy jsem nedával sugestivní otázky. U mě protokoly vyslychaných nebyly formulovány tím způsobem – sugestivní otázka a odpověď. Ten vyslychaný člověk musel mluvit plynule, jeho odpověď jsem kontroloval různými otázkami. Moje protokoly byly souvislý text, nikdy ne vytržené z kontextu. Logicky jsem se snažil dojít k věci, zjišťovat její podstatu. Nikdy jsem vyslychanému člověku nekládal větu do úst. To je umění, které nezískáte podle receptu. Musíte vyslechnout „x“ set lidí, abyste správnou, zákonnou metodu mohla použít.

Řízení ale vynesemím rozsudku nekončilo. Píka prostřednictvím svého obhájce podal zmateční stížnost. Vyšší instance měla projednat správnost rozsudku. Byly dvě možnosti. Buď schválit nebo zrušit. Potom byla další možnost. V případě, že by byl rozsudek schválen, mohl požádat o milost. Tam je přesně zákonem určeno kdo a jak rozhoduje, je to byrokracie. Vše podepisoval Vaněk. Já jsem byl pouze přítomen jako expert u hlavního přelíčení. Víc jsem se s tím případem neměl nic společného. Víc už jsem nejednal ani s Píkou. Víím jen, že Vaněk musel potom vrátit knihy, které zůstaly po Píkovi ve vojenské vazbě, Píkovi věci vrátit rodině a vše spisově vybavit. O milosti jsem vůbec nerozhodoval.

Žádost o milost je dalším stádiem tohoto trestního případu. O milosti rozhoduje prezident. Ovšem ten musí mít stanovisko prokurátora dřívějšího soudu a ministra národní obrany a vlády. Dokonce vám řeknu ještě jednu věc. Až později jsem se dozvěděl o tom, že Reicin chtěl ve vazbě mluvit s Píkou mezi čtyřma očima. Nevím co chtěl zjistit, na mě se neobrátil. Věznice nemohla nic činit bez intervence a podpisu generála Vaňka. Moje činnost tedy končila a potom jsem byl vrácen k dispozici vojenské justici.

O všem hovořím takto podrobně z toho důvodu, že to bude mít souvislost s mým pozdějším obviněním. Později budu hovořit o tom, kdy já jsem sám musel sedět na lavici obžalovaných a odsouzených. Píka byl tedy odsouzen. Vybavuje se mi ale jedna věc, která je velmi příznačná pro ten případ. Když jsem ještě jako asistent vojenského

prokurátora vyšetřoval Píku, byl jsem zavolán k Ministru národní obrany, generálu Svobodovi. Musel jsem donést Píkův spis. Ptal se mě na ten případ a já mu zodpověděl jeho dotazy. Čekal jsem tam asi hodinu a půl než si spis přečetl. Potom poděkoval a já odešel. Tehdy mi nic neřekl, nesdělil mi svůj názor. Předtím nebo potom, už se nepamatuji, podal Píkův obhájce k Ministru národní obrany žádost o milost. To je další stádium trestního případu, kdy o milosti rozhoduje prezident. Ovšem ten musí mít k dispozici stanovisko prokurátora, dřívějšího soudu a stanovisko ministra národní obrany a vlády. Pamatuji se, že od generála Svobody, tehdejšího ministra národní obrany, došla zamítavá odpověď. Tehdy sdělil své důvody proč dává na Píku negativní posudek.

M.P. Pamatujete si trochu víc obsah posudku?

K.V. Ne, nepamatuji. Svoboda se tehdy vyjádřil negativně. Zdůrazňuji slovo negativně. Tehdy jsem musel jako prokurátorsky vyšetřující založit jeho odpověď na žádost do spisu. Jestli byl spis spojen dohromady nebo to byla odpověď a příložený či související posudek, na to se už nepamatuji, ale posudek byl záporný. Milost tehdy mohl udělit jenom prezident. Ministr mohl k žádosti zaujmout kladné stanovisko a předložit jej prezidentu republiky k rozhodnutí. Ovšem ministr žádost zamítl. Žádost potom putovala ke mně, k vyšetřujícímu orgánu na prokuraturu. Žádost jsem musel založit do spisu. Ale proč to tak podrobně rozvádím. Bude to mít ještě pokračování. Je zajímavé, že původní, negativní posudek ze spisu zmizel.

M.P. Jak je možné že se to mohlo stát?

K.V. Nevím. Nevím ani kdy ani jak. Pamatuji si jen, že posudek včetně negativního posudku putoval ke státnímu soudu, kde jsem pokračoval. Tam bylo ještě všechno v pořádku. Posudek ještě existoval. U státního soudu jsem už potom nemohl nic zjišťovat ani kontrolovat. Neměl jsem tam přístup ke spisu.

M.P. Zeptám se vás ještě na další věc. Jednou jste se zmiňoval o tom, že i vy sám jste byl později souzen. Jak k tomu došlo?

K.V. V roce 1968 byla organizovaná jedna akce. Píka měl velikou politickou oporu, funkce náměstka náčelníku generálního štábu byla velmi vysoká. Najednou byl odsouzen. Tehdy, v roce 1968 začal unikat materiál z HS OBZ. Materiál unikal díky aktivní pomoci administrativní pracovnice paní Uhlřřové. Byla to ta pracovnice, která si získala důvěru samotného Reicina. Tehdy mi přinesla ten tlustý Píkův spis. Reicin prohlásil jedinou větou, že Píka zapíral. Uhlřřová o tom, co řekl Reicin začala v polovině roku 1968 mluvit veřejně. V novinách, televizi a rozhlase. Dokonce některé věci otočila. To, co měl říkat Reicin, říkal jsem v jejím podání já. Později si musela uvědomit, že se v tom také sama veze. Účastnila se, sice ne všech, ale těch nejdůležitějších věcí, které by běžná administrativní pracovnice nemohla dělat.

Ona byla tou, která rozšířila, že byl Píka odsouzen na základě falzifikátu. To znamená uměle, falešně vypracovaném dokumentu. Skutečnost je taková, že mi tehdy Reicin dal vše do ruky. Sám mi říkal, že trestní oznámení bude doplněno. Trestní oznámení obsahuje určité nutné věci. Jsou tam doklady, formální nebo výslechové protokoly a podobně. Vše jsem dostával z podatelny nebo mi to předával jeden pracovník, už si ale nepamatuji jakou měl hodnot. Vše jsem zakládal do spisu.

Později jsem zjistil, když jsem měl možnost víc prostudovat výpovědi a materiály, že Reicin sledoval Píku od samého začátku. Nevím přesně od kdy, ale bylo to určitě před rokem 1945. Odposlouchával jej, nasadil na něj agenty. Reicin měl dlouhé ruce a možnosti. Píka, když ještě pracoval jako náčelník generálního štábu, měl ve své kompetenci styk se zahraničními vojenskými představiteli. Reicin dostal agenturní zprávu, která pocházela z Píkovy návštěvy Anglie. Zpráva se však v originále nezachovala. Nějaký major Příbyl tu zprávu spálil. Už si nepamatuji jaký k tomu měl důvod. Nepamatuji si ani že bych to zjišťoval, nezajímalo mě to. Reicin si pamatoval obsah té zprávy. Příslušné Anglické vojenské orgány děkovaly Píkovi za jeho služby a činnost. Reicin tedy zprávu znovu nadiktoval a Uhlřřová společně s jedním důstojníkem měli za úkol zprávu přeložit do angličtiny.

Znamená to tedy, že sama Uhlřřová se aktivně účastnila výroby falzifikátu. To je také trestný čin. Neměla to dělat, ale uměla anglicky. Navíc v Praze najali nějakou ženskou, která uměla velmi dobře anglicky a text přeložila. Dostala záznam, ve kterém nebylo uvedené jméno. Nevěděla o koho se jedná. Sama Uhlřřová byla moc hezká

holka. Byla mladá, inteligentní a mazaná. Reicin vše diktoval z paměti. Měl úžasnou paměť. Zpráva obsahovala jen poděkování, nebylo tam nic konkrétního. Na základě toho nemohl být nikdo potrestán. Bylo to beztrestné.

M.P. K věci falzifikátu mne napadá jedna otázka. Proč tu zprávu Reicin nechal napsat znovu když už byla jednou spálená a jak uvádíte, nebyl to zase až tak důležitý dokument?

K.V. Sám podrobnosti nevím. Vše vyplynulo až později. Tak zvaná agenturní zpráva, to znamená, že některý agent získal zprávu, ten člověk jí měl tehdy donést Reicinovi. Nic podrobného o tom nevím. Pro mě byl spis jako spis. Až později jsem přišel na to, že šlo o nějaký falzifikát. To, co bylo dodatkem dodáno k trestnímu oznámení, dával jsem jako vyšetřující orgán do spisu. Přeci nebudu jako vyšetřující orgán zkoumat, jestli je obsah a podpis falešný nebo ne.

M.P. Jak jste tedy na vše přišel?

K.V. Na všechno jsem přišel až potom, ale k této otázce bych se vrátil později. Uhlířová tedy vše takto zformulovala a noviny z toho udělaly legendu. „Píka byl odsouzen na základě falzifikátu.“ „Byl pověšen na základě falešného dokladu.“ Ovšem o Píkovi se rozšířila ještě druhá legenda. Píka měl být ten muž, který zachránil patnáct nebo dvacet tisíc, možná víc, ubohých Rusínů, kteří umírali v sovětských lágrech. Z nich několik tisíc jich našlo záchranu v Československé jednotce vedené Svobodou. Měl se o to zasloužit Píka. Zapomněli přitom ale na jednu věc, že se jedná o lež. Píka byl pouze zprostředkující orgán. Beneš na jedné straně a sovětská vláda na druhé, uzavřeli dohodu. Píka hrál roli „pošťáka“. On dělal pouze zprostředkující činnost. Nebyla to jeho zásluha. Neměl s tím nic společného. Chápete ten rozdíl?

Tehdy noviny přinášely sáhodlouhé články a reprodukovaly materiály o tom, že se Píka zasloužil o budování Československé jednotky v Sovětském svazu. Samozřejmě, jako náčelník vojenské mise tu funkci určitě plnil, to je jedna věc. To, jakým způsobem je věc druhá. Ale rozhodně nebyl ten, kdo měl zásluhu. Tu měla československá exilová vláda. Takže muž, který se „zasloužil o to, že na východě, na

sovětském území bylo vytvořeno zahraniční vojsko“, byl popraven na základě falzifikátu.

M.P. Já mám ale pocit, že by se tyto věci daly dohledat v archivech, ne?

K.V. Okamžik. To probíhalo v roce 1968. Najednou koncem roku 1968 Píkova rodina požádala o rehabilitaci. O obnovu řízení. A co se potom stalo? Existuje jeden doklad. Já jsem ho potom našel. Píkův obhájce, jmenoval se Váhala, napsal rukopis o případu generála Píky. Rukopis se jmenuje Generálova smrt. Vyšel později jako brožura. Je tam psáno, že předseda rehabilitačního soudu, Váhala a ministr národní obrany. Bývalý ministr národní obrany Svoboda !!!! se sešli a domluvili jak naaranžují a provedou rehabilitační řízení Píky. Rehabilitace znamená zrušení odsuzujícího rozsudku. Vzkřísit jej ale nemohli. Svoboda napsal nový posudek a soud dal za pravdu tomu, co vykládala Uhlířová. Znamená to tedy, že Svoboda změnil svůj předešlý negativní posudek na Píku. Rehabilitační soudní řízení mělo být urychleně provedeno. To byl jeho pozdější názor. Znamená to tedy, že změnil o 180 stupňů svůj postoj k věci. Ovšem to nebyl jediný případ, kdy vše jaksi na povel změnil.

V té době ale ještě žil člověk, který tehdy spálil údajnou agenturní zprávu, žil i předseda soudu. Na živu byli všichni, kteří věděli, jak vznikl tak zvaný falzifikát. Myslím, že to byl spíš duplikát, rekapitulace toho, co bylo ve zprávě napsáno. Nemohl znamenat vůbec nic. Byl to jen dopis, který obsahoval pouze „díky pane za vaši laskavost“. Anglický jazyk převede jednu větu do čtyř. Já anglicky neumím, ale četl jsem nějaké věci v překladu. Víím, že jejich styl je květnatý. Tak zvaný falzifikát nebyl nic. Byl to jen „hadr“, neměl žádnou cenu. Tisíckrát větší cenu mělo doznání u mě, jako u vyšetřujícího orgánu hlavního líčení. Doznal mi „ano, já jsem anglickému zpravodajskému orgánu prozradil, jak bude vypadat nově vybudovaná armáda“.

Rehabilitační soud měl možnost vnést světlo do toho, zda agenturní zpráva odpovídá pravdě nebo je jenom fabrikát narozeslý v mozku Reicina, který jej nadiktoval. Zda je to falešný doklad nebo ne. Ti lidé, kteří mohli vypovědět, žili. Rehabilitační proces byl ale inscenovaný, předem domluvený. Proč ty lidi nezavolali? Mělo se zjistit o co tehdy šlo.

Mám ale ještě jeden důkaz. Váhala, který prozradil, že jde o inscenovaný proces, udělal ještě další botu. Napsal, že v té době byla taková situace, že obviněný mohl volně mluvit. Znamená to, že vyšetřující orgán postupoval zákonitě. Proč tedy to vše nastalo?

Píkův syn svému otci slavnostně slíbil, že udělá vše pro to, aby jej rehabilitoval. Noviny o tom psaly jako na běžícím pásu. Dokonce vyrukoval s motákem, ve kterém bylo uvedeno, že vyšetřující orgán, ten Vaš psal to, co diktoval. Že on sám se nepřiznal a to, co je psáno, že není pravda.

Váhala ale v rukopise psal, že v té době bylo možné se svobodně hájit a tak dál. To znamená že vlastně říkal „ano, v té době jsem mohl uplatnit to, že Píka vypovídá pod nátlakem vyšetřujícího orgánu a že vyšetřující orgán diktuje falešně a nesprávně protokol“. Ale on to neudělal. Proč? Rehabilitační proces byl inscenovaný a navíc Svoboda byl ex-ministr. Kdo tedy ukradl ten jeho předchozí negativní posudek ze spisu o kterém jsem hovořil? Kdo by o to měl zájem? Já jsem ho ukradl? Já jsem ho ztopil? No kdo?

Co se týče rehabilitačního řízení, přišla mi zajímavá ještě jedna věc. Když jsem se dozvěděl, že se bude konat, podal jsem žádost předsedovi senátu abych byl předvolán jako svědek. Byl jsem tou věcí dotčen, také se mě to týkalo. Bylo v rozporu s pravdou, že jsem se měl účastnit a vědět o tak zvaném falzifikátu. Tehdy jsem dostal odpověď, že o věci již bylo rozhodnuto a vše je bezpředmětné. Byla to lež. Šlo o vykonstruované rehabilitační řízení a všechno spočívalo na lživém informování Uhlířovou. Tehdy jsem se rehabilitačního řízení zúčastnil. Už se mi nevybavuje jestli jsem dostal předvolání nebo tam šel sám, ale vypovídal jsem. Nic jsem nezamlčel. Dokonce žalobce u rehabilitačního řízení mě chtěl překvapit a vytáhl nějaký ručně psaný svazeček a ptal se mě zda to poznávám. Řekl jsem „ano, to je můj rukopis“. Byl to koncept obžalovacího spisu, který jsem napsal. Popisoval jsem v něm, z čeho má být Píka obžalován. Napsal jsem, že má být souzen podle zákona. Návrh na to, jaký má být trest, jsem vynechal. Koncept jsem tehdy odevzdal vedoucímu vojenského oddělení státní prokuratury, Vaňkovi. Potom odešel ke státnímu soudu. Co napsal Vaněk, nevím. Podepsal to a tím to pro mě haslo. Co navrhoval Vaněk to nevím. Možná určitý počet let, trest smrti, už se přesně nepamatuji.....

Shrnutí

Životopisné vyprávění JUDr. PhDr. Karla Vaše jsem realizovala metodou orální historie a narativního dotazování. Oslovila jsem jej proto, že jeho jméno je často zmiňováno v souvislosti se soudním procesem s gen. Heliidorem Píkou, ale nikde jsem nenalezla jeho přímou výpověď. K dispozici byly pouze komentované úryvky z rozhovorů, které poskytl v minulosti.

Každý člověk je zásadně ovlivněn rodinou, prostředím ze kterého pochází, a svými životními zkušenostmi. V životě Karla Vaše sehrála významnou roli politická ideologie, jejímž byl stoupencem. Jeho názory, postoje a činy je tedy nutné vnímat v kontextu doby, ve které žil, a prostředí, v němž se pohyboval.

Příspěvek není míněn jako ospravedlnění jeho činů, spíše dává možnost promluvit člověku, který se aktivně podílel na mnoha událostech „velkých dějin“. Především z tohoto důvodu jsem se rozhodla životopisné vyprávění publikovat jako rozhovor. Jednotlivé části nekomentuji, je zde zachycena autentická výpověď mého narátora. V rozhovoru jsou upraveny některé pasáže tak, aby byla pokud možno zachována časová osa příběhu a tam, kde bylo třeba, je upraven „hrubý“ přepis rozhovoru.

Summary

I realized the biographical narration of Mr Karel Vaš through narrative interviewing method. I noticed his name in connection with the trial with general Heliodor Píka, but I haven't found anywhere his personal evidence, there were only glossed parts of previous interviews, so I decided to address him directly.

Everyone is fundamentally influenced by his family, environment he grew up in and his own experience. Karel Vaš was under deep influence of political ideology he accepted. His actions, opinions and attitudes must be viewed in context of his background and the era he was living in.

This work is not meant as a justification of his acts and ideas, it just gives an opportunity to talk to a man who participated in „great history“ events. That’s why I decided to present this biographical narrating as an interview. I do not gloss its parts, it is just narrators authentic statement. Only some parts of the interview are edited to keep the time axis of the story, rough transcript of the interview was edited when necessary.

O autorce

Martina Pižlová (* 1980 ve Varnsdorfu) vystudovala obor Sociální politika a sociální práce na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové (Bc.) a obor Historická sociologie na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze (Mgr.). Od roku 2011 je na této fakultě doktorandem oboru Obecná antropologie. Zajímá se o metody sociální práce se seniory, využití reminiscenční terapie, problematiku paměti a využití orální historie ve výzkumu novodobých dějin.

Kontakt: MartinaPizlova@seznam.cz